

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра теорії та методики фізичної культури

Кусовнік Максим Олександрович

**СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Галузь знань: 01. Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістр

Науковий керівник

_____ Андрій КРАСІЛОВ

к. пед. н, ст. викладач кафедри ТМФК

Сум ДПУ імені А. С. Макаренка

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ Кусовнік М. О.

« ____ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Сучасний процес професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.....	6
1.1. Професійна діяльність учителів фізичної культури.....	6
1.2. Основні напрями розвитку вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту.....	10
1.3. Складові компоненти професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури	21
Висновки до 1 розділу.....	28
Розділ 2. Методи та організація дослідження.....	29
2.1. Методи дослідження.....	29
2.2. Організація дослідження.....	32
Розділ 3. Стан і формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури.....	34
3.1. Рівень готовності студентів до основних видів професійної діяльності.....	34
3.2. Технологія формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.....	43
3.3. Результати експериментальної технології формування професійної готовності студентів ЗВО.....	54
ВИСНОВКИ.....	58
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	59
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність. Сучасний науково-технічний прогрес спричинив великі зміни у багатьох галузях людських знань, що призвело до подальшої інтенсифікації й ускладнення процесу навчання. У повній мірі це стосується і школи. Обсяг засвоєння інформації, який щороку збільшувався, вимагає від учнівської молоді великого психічного напруження і фізичних зусиль. У зв'язку з цим, успішне засвоєння теоретичних і практичних дисциплін залежить не тільки від бажання і здібностей учнів, але й від стану їх здоров'я та рівня фізичної працездатності. Не випадково підвищення фізичної підготовленості і стану здоров'я учнів є однією із головних завдань навчального процесу в школі.

Наукові дослідження Б.М.Шияна [58, 59] показали, що традиційні зміст, форми та методи теоретико-методичної підготовки не відповідають вимогам сьогодення і не забезпечують підготовки вчителя як активної особистості, здатної творити і забезпечити ефективне функціонування національної системи фізичного виховання. Сьогоднішній учитель зорієнтований на суворо регламентовану, репродуктивну діяльність. Це зумовлено існуючою практикою підготовки вчителів фізичного виховання у навчальних закладах, де студенти засвоюють переважно компоненти професійної діяльності (предмети навчального плану), а не професію загалом з її варіативними, неповторними нюансами.

Виходячи з наукових досліджень Н.В.Кузьміної, О.В.Петуніна], А.Ф.Линенка, Ю.М.Шкребтія, Я.Я.Болюбаша потрібно відзначити, що головною умовою навчання студентів у вузі є формування їх готовності до професійної діяльності. На думку переважної більшості науковців [1, 5, 16, 42 та ін.] професійна готовність майбутнього фахівця характеризується інтегративним станом особистості, що вміщує у себе оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його відношення до діяльності.

Опубліковано ряд наукових робіт, у яких розглядаються проблеми формування готовності майбутніх вчителів до різних сторін професійної діяльності: позаурочної роботи, професійної творчості, індивідуалізації навчання, виховної роботи, спортивно-педагогічної роботи [6, 8, 9, 16]. Вивчались також проблеми формування особистості студента у процесі навчальної діяльності, педагогічної майстерності, педагогічних здібностей, педагогічних умінь та навичок, професійно-педагогічної спрямованості особистості [22, 27, 40, 45, 51, 53] тощо. Проте, в науковій і методичній літературі не достатньо досліджено проблеми формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання як цілісного й інтегративного стану, шляхів, засобів та етапів її формування у ВПНЗ.

Отже, важливе соціальне і практичне значення проблеми формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання та недостатня її наукова розробка обумовили тему нашого дослідження.

Об’єкт дослідження – процес підготовки вчителів фізичної культури у системі вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичної культури.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Визначити зміст і структуру основних видів професійної діяльності вчителя фізичної культури .
2. Виявити рівень готовності студентів до професійної діяльності.
4. Дослідно-експериментальним шляхом обґрунтувати технологію формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Наукова новизна: виявлено змістовні передумови формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури;

визначено структуру і взаємозв'язки основних видів діяльності вчителя фізичної культури, також рівень професійної готовності студентів.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено методику формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності, що передбачає застосування комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових методик, проведення ділових та рольових ігор, розв'язання професійних задач і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

Структура роботи. Робота складатися зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, практичних рекомендацій, списку літератури, до якого входить 82 праці. Обсяг кваліфікаційної роботи – 69 сторінки, яка включає 2 рисунки, 7 таблиць.

Апробація і впровадження результатів дослідження.

Матеріали дослідження було висвітлено в наукових публікаціях:

Кусовнік М. О., Красілов А.Д. Характеристика професійної діяльності вчителів фізичної культури. Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення: матеріали XXI Міжнародної науково - практичної конференції молодих вчених :/ відповід. ред. Я. М. Копитіна, наук. ред. О. А. Томенко. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2021. – Т. 2. - 198с.

Кусовнік Максим Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук» м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Професійна діяльність вчителів Фізичної культури

В умовах розбудови українського суспільства значну роль мають відігравати фізична культура і спорт як складова частина загальнолюдської культури, один з важливих факторів національного прогресу. Пріоритетним напрямком вдосконалення сучасної системи фізичного виховання є розробка шляхів, засобів і методів фізкультурно-оздоровчої роботи у навчально-виховній сфері. Це, в першу чергу, зумовлюється критичною ситуацією із станом здоров'я населення. Як вказується в цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» майже 90 відсотків дітей, учнів і студентів мають відхилення у здоров'ї, понад 50 відсотків – незадовільну фізичну підготовку. Щороку до лав Збройних Сил України за станом здоров'я не призивається кожний четвертий юнак призовного віку.

Такі передумови зумовлюють, як зазначає професор Б.М.Шиян [59], нове розуміння змісту шкільного предмета «Фізична культура», спрямованого на забезпечення загальної фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх шкіл, метою якої є формування їх наукового світогляду у сфері фізичної культури, оволодіння засобами, методами і формами індивідуальної рухової діяльності, вміннями цілеспрямовано використовувати цю діяльність для власного духовного та фізичного вдосконалення, зміцнення і збереження здоров'я, задоволення потреб у підготовці до активної творчої життєдіяльності. Досягнення цієї мети можливе лише при відповідній діяльності вчителя фізичної культури.

Дослідження різних сторін трудової діяльності в наш час стало об'єктом уваги філософів, психологів, соціологів, економістів [1, 14, 24, 33]. Значною мірою такий стан обумовлений важливістю пізнання категорії

«діяльність», що характеризується багатоплановістю і багатогранністю свого значення.

У науковій літературі є багато визначень діяльності. Водночас у більшості літературних джерел це поняття визначається як активне відношення людини до навколишньої дійсності [34, 46]. В Українському педагогічному словнику [7] діяльність характеризується як спосіб буття людини в світі, здатність її вносити зміни у дійсність. Тобто діяльність трактується як специфічна для соціальної системи форма активності. Пов'язуючи між собою терміни «діяльність» і «активність» А.В.Маргуліс [24] вважає, що діяльність характеризує людську активність як вищий етап активності живих систем. Цю думку підтверджує В.П.Іванов: «діяльність і є активність, яка за формою спрямована назовні, але за змістом завжди звернена до суб'єкта» [14].

Професійна діяльність вчителя фізичного виховання у школі спрямована на виховання і навчання дітей. Як і інші види соціальної діяльності вона виникла у зв'язку з об'єктивними потребами суспільства. Вивченню особливостей педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання присвячена значна кількість наукових робіт [16, 19, 39, 40, 54].

Проводяться теоретичні і практичні розробки окремих педагогічних спеціальностей [25, 32, 47, 55]. Водночас у більшості з них специфіка діяльності майбутнього фахівця підміняється описом необхідних для її виконання умінь і навичок. До того ж ці уміння ґрунтуються за окремими напрямками.

Наприклад, Н.В.Кузьміна спочатку виділяла три основні групи педагогічних умінь: конструктивні, організаційні і комунікативні; потім добавила ще гностичні і проєктивні [17].

У 1968 році А.І.Щербаков розглянув чотири найважливіші компоненти в педагогічній діяльності вчителя: конструктивний, організаційний,

комунікативний, дослідницький; дещо пізніше – п'ять: конструктивний, організаційний, комунікативний, перцептивний, дидактичний [63].

О.В.Петунін виділяє, як провідні спортивні, навчальні і педагогічні уміння [35]. А.В.Цьось до переліку педагогічних умінь вчителя фізичної культури відносить спортивні, організаційні, методичні, конструктивні, комунікативні і пізнавальні [55].

В.Т.Ялович у структурі педагогічних здібностей виділяє педагогічну спостережливість, дидактичні, організаційні, психомоторні, експресивні [64].

Потрібно зазначити, що в цих та інших наукових роботах немає єдиних поглядів на проблему педагогічних умінь. Це вказує на те, що такий підхід не дозволяє охопити всю змістовну сторону трудової діяльності вчителя фізичного виховання. Окремі автори [29, 48, 52] висловлюють сумніви в доцільності подальшого поділу педагогічних умінь на певні групи і піддають критиці існуючі класифікації. Вони вважають, що всі уміння тісно взаємопов'язані і важко виділити серед них найбільш загальні.

Водночас педагогічний процес у галузі фізичного виховання має свої відмінності. Так, під час навчальних занять школярі не тільки активно засвоюють певну суму знань і набувають відповідні уміння та навички, але й удосконалюють свої фізичні якості: силу, витривалість, спритність, швидкість, гнучкість; поліпшують стан здоров'я і фізичної працездатності. У результаті такої роботи вчитель управляє не тільки учнями, але й розвитком їх фізичних якостей. Це, відповідно, здійснює певний вплив на змістовну сторону педагогічної техніки вчителя фізичної культури.

Педагогічна техніка включає дві групи умінь – уміння керувати собою та уміння взаємодіяти у процесі вирішення педагогічних завдань. До першої групи умінь входять: володіння своїм тілом, емоційним станом, технікою мовлення; до другої – дидактичні, організаційні, комунікативні та ін. Тому, під час професійної підготовки фахівців фізичної культури важливо зосередити увагу на набутті умінь і навичок управління діяльністю учнів, а

це можливо під час детального вивчення змісту і структури процесу викладання.

Професійна діяльність вчителя представлена у вигляді деякої хронологічної послідовності активних дій і пауз. При цьому виявляється правомірним в інтересах пошуку психологічних резервів підготовки діахронічний аналіз діяльності вчителя. Діахронічний аналіз ставить на перший план якраз характер мінливості різних параметрів. Огляд відповідної літератури показує, що питання про діахронічну структуру професіоналізації діяльності відноситься до числа найменш досліджених [22, 43, 44].

Узагальнюючи результати аналізу, потрібно зазначити, що діяльність вчителя фізичної культури має свою специфіку. З одного боку, він виступає як «чистий» вчитель, проводячи уроки, а з другого – як організатор процесу фізичного виховання школярів, спрямовуючи зусилля всіх учасників цього процесу на досягнення єдиної мети [59] (рис. 1.1).

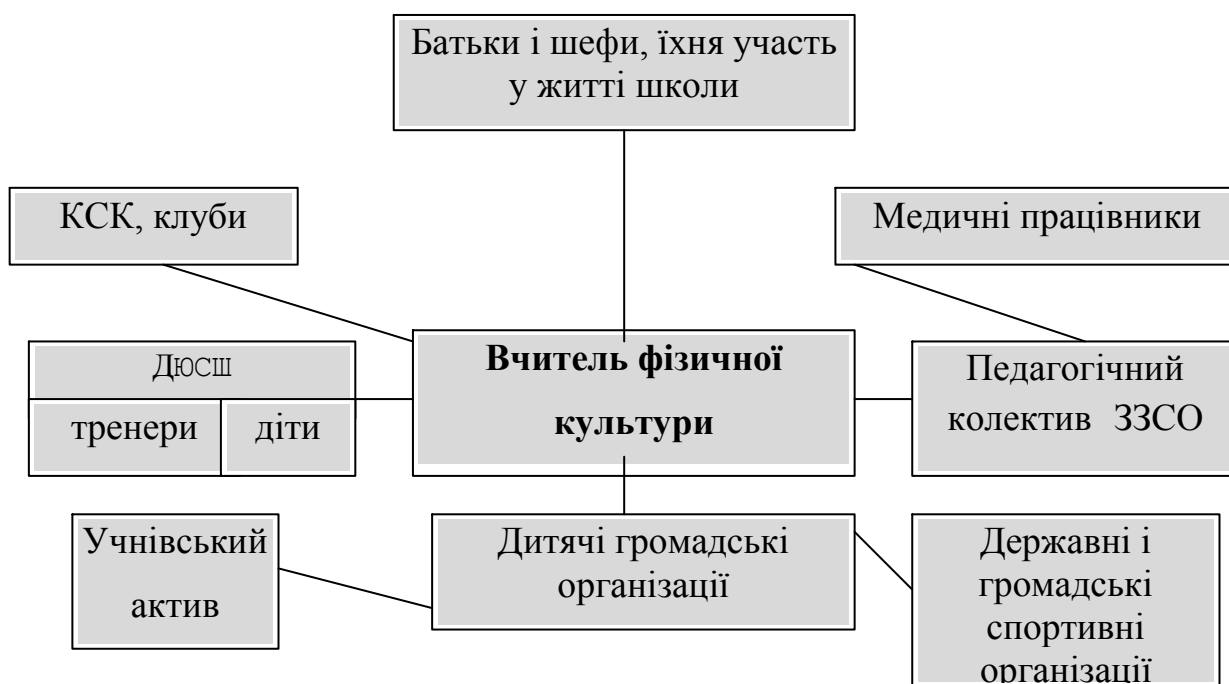

Рис.1. Вчитель фізичної культури в системі фізичного виховання учнів (за Б.М.Шияном)

Із рисунка видно, що вчитель повинен залучити всіх дітей до різноманітних форм занять; включити в цей процес все доросле оточення дитини (від батька до вчителя музики); об'єднати зусилля всіх державних і громадських організацій, що займаються питаннями виховання, охорони здоров'я і захисту дітей.

Таким чином, професійна діяльність вчителя фізичного виховання досить широка, об'ємна та багатогранна і характеризується великою мінливістю навколишніх умов.

1.2 Основні напрями розвитку вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту

Аналіз наукової і методичної літератури показує, що в останні роки значно підвищився інтерес науковців до проблеми підготовки фахівців фізичної культури. Коротко розглянемо деякі із них:

1. Формування ступеневої системи підготовки фахівців з фізичного виховання [20, 36, 60].

Запроваджена на підставі Закону України «Про освіту» ступенева система підготовки фахівців має створити на кожному ступені широкі можливості освіти для задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб особи та суспільства, забезпечення гнучкості загальноосвітньої, загальнокультурної, професійної та наукової підготовки фахівців, підвищення престижу знань та соціального захисту в умовах змін в економіці і ринку праці, фундаментальність знань та інтеграцію у світову систему освіти.

Впровадження ступеневої системи підготовки фахівців у галузі фізичного виховання і спорту має забезпечити запит суспільства у спеціалістах різного освітнього рівня та професійної спрямованості, потреба у яких обумовлена змінами соціально-економічного становища України. Це, в свою чергу, вимагає ретельного перегляду існуючої системи організації і змісту навчання, яке необхідно спрямовувати на формування у студентів

вмінь та навичок практичного вирішення професійних завдань. У зв'язку з цим, актуальним стає питання створення відповідних навчальних науково-виробничих комплексів, основна мета яких полягає у забезпеченні безперервної підготовки фахівців на всіх рівнях освіти.

2. Посилення підготовки фахівців з фізичної культури із фундаментальних галузей знань [4, 8, 21, 63].

Підготовка фахівців вузької спеціалізації можлива лише за умови засвоєння загальних закономірностей тих наук, які входять у навчальний план. Тільки на основі вивчення загальної психології, фізіології, теорії фізичної культури майбутній спеціаліст може застосовувати спеціальні знання з психології, фізіології, біохімії свого виду спорту.

3. Гуманізація та демократизація системи підготовки вчителів фізичної культури [26, 42].

Гуманізація та демократизація системи фізичного виховання за своєю суттю пов'язана з формуванням активної життєвої позиції студентів, з утворенням загальнолюдських цінностей. Тому потрібен новий підхід до роботи зі студентами, необхідно вивчати та враховувати інтереси й мотивації молоді щодо занять фізичними вправами, навчитись спиратися на їх свідомість, вміти ненав'язливо спрямовувати її.

4. Інтеграція наук у системі вищої освіти [29, 39, 50].

У першу чергу потрібне проникнення природничих наук у гуманітарні і навпаки. Це вимагає від сучасного педагога в системі вивчення дисциплін навчального плану використовувати математичні методи обробки й аналізу матеріалу, використання міжпредметних зв'язків.

5. Вдосконалення навчальних планів підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту [5, 11, 45].

В основу формування сучасних планів покладені такі принципи:

- розвиток демократичних засад у плануванні та організації навчально-виховного процесу у педагогічних вузах із врахуванням набутого досвіду та особливостей кожного регіону;

- єдність соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості майбутнього педагога в умовах широкої гуманітаризації педагогічної освіти;
- взаємозв'язок фундаментальної і практичної підготовки педагогічних кадрів;
- орієнтація на творчу навчальну діяльність студентів, забезпечення диференційованого та індивідуально-творчого підходу до підготовки майбутнього спеціаліста.

6. Розробка психолого-педагогічних основ професійної підготовки вчителів фізичного виховання [22, 44, 60].

Сучасна система підготовки спеціалістів фізичної культури в умовах вищих навчальних закладів передбачає вивчення комплексу психолого-педагогічних дисциплін. Студенти факультетів фізичної культури оволодівають такими дисциплінами, як педагогіка, загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, психологія фізичного виховання та спорту, етика і психологія сімейного життя тощо. Перераховані предмети формують відповідні психологічні й педагогічні знання та спрямовують майбутніх фахівців на застосування отриманих знань у процесі фізичного виховання школярів і спортивного тренування.

7. Розробка методики біологічного забезпечення фахової підготовки вчителя фізичного виховання [27, 32].

Традиційне викладання дисциплін медико-біологічного циклу. коли проходження одних відбувалось послідовно (анатомія, фізіологія; спортивна медицина), інших – паралельно (біохімія, фізіологія), та всі дисципліни вивчались на різних кафедрах, як показав аналіз, не давало необхідних результатів. При завершенні навчання студенти стикалися з великими труднощами, пов'язаними з недостатнім розумінням основних якісно-кількісних закономірностей та взаємозв'язків, а також невмінням використовувати на практиці знання зазначених дисциплін.

Тому в сучасних умовах широко використовують інтеграцію медико-біологічних дисциплін, що дозволяє краще використовувати набуті знання у спортивній і професійній роботі.

8. Вдосконалення спортивно-педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання [9, 13, 21, 45].

Одним із вагомих чинників професійного становлення майбутнього вчителя є його спортивна підготовка. У відповідності до діючих навчальних планів на предмети цього циклу виділяється найбільший обсяг навчальних годин. Тому не випадково, що зміст спортивних предметів цікавив багатьох дослідників, і вже на початку 70-х років, з чисто практичного боку він почав трансформуватись в напрямку професійно-педагогічного спрямування. У залікові вимоги з цих курсів на факультетах фізичної культури включалися теоретичні, методичні й організаційно-педагогічні питання.

Таким чином, курс спортивно-педагогічних дисциплін покликаний розв'язати два пов'язані між собою завдання: перше – особисте спортивне вдосконалення студентів та досягнення високих спортивних результатів; друге – підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Водночас, багаторічний досвід свідчить, що заняття з навчальної практики в курсі спортивно-педагогічних дисциплін не вирішують проблеми формування належних практичних умінь і навичок проведення занять фізичними вправами.

9. Перехід від інформативних до проблемних, дослідницьких мотивів навчання [39, 50, 53].

Діяльнісна концепція професійної підготовки вчителя дозволяє розглянути навчання студентів під кутом вирішення ними практичних завдань, які постають перед вчителем кожного дня. На ефективність та перспективність активних методів навчання наголошувалося неодноразово. Їх зміст полягає в тому, що вони знайомлять студентів не тільки із знайденими рішеннями певних проблем, але й з логікою пошуку цих рішень.

Інтенсивно вивчаються можливості побудови і проведення лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять за типом проблемно-дослідницьких.

Під час проблемного викладання матеріалу ставиться проблема, пояснюється гіпотеза, показуються шляхи руху до вирішення проблеми. Для поліпшення ефективності навчального процесу широко впроваджуються схеми, моделі завдань та ситуацій.

Для активізації навчального процесу широко використовують ділові ігри. Ділова гра є формою діяльності в умовах, що спрямовані на відтворення змісту майбутньої професійної діяльності. Вона характеризується такими основними ознаками:

- наявність учасників гри, у яких визначена спільна задача – аналіз обстановки і прийняття рішень у відповідності з призначеною для кожного роллю;
- наявність керівника гри, який повинен надавати інформацію про обстановку, аналізувати рішення учасників гри і коректувати їх;
- створення певних умов для аналізу обстановки і прийняття рішень;
- створення непевних, часто конфліктних ситуацій;
- динамічність зміни ситуації.

Основними компонентами ділової гри є сценарій, ігрова обстановка і регламент. Як показує практика роботи вузів ігрова форма навчальної роботи у порівнянні з традиційною технологією навчання має багато переваг.

Реалізація дослідницької моделі в педагогічній діяльності вимагає, з одного боку, значного збагачення професійного досвіду молодого вчителя, а з іншого – його переорієнтації на всебічне врахування природи дитини. Саме на це і повинна бути спрямована теоретико-методична підготовка вчителя фізичного виховання.

10. Вдосконалення системи самостійної роботи студентів [31, 41].

У сучасній педагогічній літературі існує багато різноманітних трактувань та класифікацій самостійної роботи. Одні автори розуміють самостійну роботу як вид навчальної діяльності, в ході яких виконуються

індивідуальні, групові або фронтальні завдання під загальним керівництвом викладача. Інші дослідники вважають, що самостійна робота – це дидактичний засіб навчання, форми організації навчальної і пізнавальної діяльності. Основними ознаками самостійної роботи є:

- відсутність допомоги з боку викладача;
- усвідомлення мети самостійної роботи;
- творча переробка отриманої інформації;
- здобуття нових знань.

Структурними елементами самостійної діяльності є:

- постановка мети діяльності і проблемних завдань;
- визначення об'єкту діяльності;
- вибір засобів пізнавальної діяльності;
- вирішення поставленого завдання;
- перевірка і контроль вирішення завдання.

Важливо не тільки поставити пізнавальне завдання, але й розробити загальний план самостійної діяльності щодо її вирішення. При цьому студентам можуть бути запропоновані вже готова інструкція або план вирішення завдання, зразок її використання, система окремих завдань щодо вирішення головної задачі. Однак, можливі й інші підходи, коли планування майбутньої роботи здійснюється студентом разом з викладачем, або повністю самостійно за рахунок накопичених знань та практичного досвіду.

11. Формування професійних здібностей вчителів фізичної культури [47, 64].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що підвищення ефективності професійної підготовки залежить від умов формування у майбутніх учителів спеціальних педагогічних здібностей, які обумовлені наявністю системи дидактичних знань, умінь і навичок. Наукові праці дають можливість виділити загальні і спеціальні здібності. До загальних здібностей відноситься система індивідуально-вольових особливостей, яка забезпечує відносну легкість і продуктивність в оволодінні

знаннями і в здійсненні різних видів діяльності. Педагогічні здібності визначаються як найбільш істотні частини якостей особистості, що відображають сукупність спеціальних якостей і знань, які реалізуються в навчально-виховному процесі.

Дослідження В.Т.Яловики [64] показали, що до структури педагогічних здібностей учителя фізичного виховання входять провідні (педагогічна спостережливість, дидактичні, організаційні, психомоторні, експресивні) і допоміжні (потенційні, почуттєві, академічні, комунікативні, конструктивні, перцептивні, науково-дослідницькі, особистісні, гностичні, сугестивні, мобілізаційні, мовленнєві) здібності, які в сукупності відображають рівень професійного розвитку особистості майбутнього фахівця.

12. Індивідуалізація і диференціація фахової підготовки вчителя фізичної культури [40, 47, 52].

Науковими дослідженнями встановлено, що для поліпшення якості підготовки вчителів найголовніше визначити такий зміст освіти та методи його реалізації, які б максимально відповідали індивідуальним можливостям, нахилам та інтересам студентів. На цій основі забезпечується індивідуальний і диференційований підхід до навчання, що створює кожному студентові широкі можливості максимально розвивати свої здібності й успішно опановувати обраною професією.

13. Поліпшення системи професійної орієнтації та відбору майбутніх вчителів фізичного виховання [12, 23, 30].

У теперішній час у системі підготовки вчителів фізкультури існує ряд суперечностей, які негативно позначаються на їх професійній діяльності.

Головне протиріччя на допрофесійному етапі полягає в тому, що, з одного боку, постійно підвищуються вимоги до якості підготовки вчителя фізкультури у вузі, а з іншого боку, – абітурієнти, які пориваються до вступу на факультет фізичної культури, мають недостатній рівень уявлень про завдання, які вирішує вчитель фізкультури. Вирішення цієї проблеми у значній мірі залежить від розробки науково обґрунтованих змісту, методів і

форм орієнтації на фах вчителя фізичної культури і втілення їх у практику фізичного виховання учнів шкіл.

Важливо створити умови для виявлення початкових педагогічних умінь і далі розвинути їх у практичній роботі з фізичного виховання, використовуючи методи педагогічної і психологічної науки. Тому допрофесійна орієнтація учнів школи на фах вчителя фізичної культури повинна проводитись у всіх формах організації занять з фізичного виховання і розглядатися як органічна частина всієї системи навчально-виховної роботи в школі.

14. Формування особистості майбутнього фахівця з фізичної культури [2, 21, 56].

Соціальна значимість педагогічної праці ставить до особистості вчителя особливі вимоги. В узагальненому вигляді необхідні для фахівця з фізичної культури якості можна подати такими блоками:

- професійні: глибокі знання в галузі своєї професії, педагогіки, психології, методів і засобів навчання;
- особистісні: інтерес до фізичної культури, цілеспрямованість, наполегливість, тактовність;
- моральні: чесність, доброзичливість, вимогливість, справедливість, відповідальність.

Особливою передумовою фахової підготовки вчителя є виховання культури професійного спілкування. Шляхами вдосконалення культури професійного спілкування можуть виступати:

- оволодіння основами культури професійного спілкування на всіх рівнях навчально-виховного процесу у відповідності до соціального замовлення держави – формування особистості;
- постійні і цілеспрямовані взаємовідносини з учнями, батьками, вчителями.

15. Використання національних традицій у процесі підготовки вчителя фізичної культури [38, 55].

Згідно наукових досліджень зміст навчального процесу повинен обов'язково враховувати національні традиції та звичаї. Аналіз навчальних планів і програм підготовки вчителів фізичного виховання показує, що впровадження етнокультурних компонентів у зміст освіти проводиться двома шляхами. Перший шлях полягає в тому, що у вузах вводяться нові навчальні дисципліни, спецкурси і семінари, у яких висвітлюються окремі елементи фізичного виховання. Другий підхід пропонує введення національних традицій фізичного виховання у зміст основних навчальних курсів (історія фізичної культури, теорія і методика фізичного виховання, валеологія, педагогіка тощо). На думку більшості науковців і практиків, оптимальнішим є другий шлях, який дозволяє вивчати національні традиції фізичного виховання у всіх напрямках, визначати конкретні шляхи творчого використання їх в сучасних умовах.

16. Розробка технології неперервної педагогічної освіти [4, 8, 48].

Термін «неперервність» вказує на цілісність системи, яка складається з окремих елементів. У принципі неперервності відображено головний орієнтир вдосконалення системи освіти – досягнення цілісності освітнього процесу, інтегрованості всіх її етапів та ступенів.

Неперервна педагогічна освіта об'єктивно обумовлена потребами суспільства у формуванні розумово і фізично досконалої особистості, процесами гуманізації та демократизації навчання, орієнтацією на індивідуальність майбутнього фахівця.

У галузі підготовки вчителів фізичної культури дуже важливо розробити концепцію неперервної педагогічної освіти на трьох рівнях: допрофесійний, базовий професійний і професійного вдосконалення.

На етапі допрофесійної підготовки необхідно обґрунтувати критерії визначення педагогічних здібностей до фізкультурно-спортивної діяльності та способи їх діагностування, вдосконалити форми, зміст і методи профорієнтації та попередньої професійної підготовки.

Базовий професійний етап полягає у тому, щоб, в першу чергу, перейти від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу, який створює передумови для формування особистості вчителя. Важливо впровадити інтеграцію курсів, що вивчаються між собою та застосовувати в навчальному процесі міжпредметні завдання і професійні ситуації, що дасть можливість розвивати у студентів педагогічне мислення і творчість. Необхідно розробити чіткі критерії для оцінювання рівня професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання.

Головною умовою становлення та розвитку неперервної педагогічної освіти є її цілісність, взаємозв'язок та логічний перехід від одного етапу навчання до іншого. Сучасні програми вузів, методичні посібники і технологія викладання повинні у центр навчально-виховного процесу поставити особистість студента, його інтереси та реальні навчальні можливості.

17. Впровадження технічних засобів навчання і комп'ютерної техніки у процес підготовки вчителів фізичної культури [18, 25, 28].

Для забезпечення належних умов підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту широко застосовуються технічні засоби навчання. Відповідно до мети навчання і виховання можна виділити:

- технічні засоби для управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів;
- технічні засоби для формування і вдосконалення рухових умінь і навиків, виховання фізичних якостей.

Електронні посібники можуть допомогти викладачам ввести у заняття документальні матеріали, що розкривають історію певного виду спорту, особливості професійної діяльності, методику проведення уроків тощо. За допомогою технічних засобів навчання можна подати еталон рухової дії, співставити різні способи досягнення спортивного результату, виділяти важкі елементи вправи, фіксувати помилки.

Могутнім і ефективним засобом підвищення продуктивності праці є персональний комп'ютер. Використання комп'ютерів спеціалістами у сфері фізичної культури та спорту сприяє інтелектуалізації їх діяльності та зростанню професіоналізму. Підготовка майбутніх спеціалістів передбачає оволодіння сучасними інформаційними технологіями, практичними навичками роботи на персональних комп'ютерах та вміннями використовувати цей інструмент у своїй майбутній професії.

18. Вдосконалення системи контролю навчального процесу підготовки вчителів фізичного виховання [3, 15, 37, 49, 57, 62].

Контроль – це сукупність дій, які дозволяють виявити якісно-кількісні характеристики результатів навчання. Педагогічний контроль у вузі є складовою частиною навчального процесу, засіб налагодження прямого і зворотного зв'язку викладача і студента. Систему контролю утворюють екзамени, заліки, опитування, контрольні роботи, колоквиуми, реферати, семінари, лабораторні роботи, звіти. Вибір форм контролю залежить від мети, змісту, методів, часу і місця занять.

Великого поширення в останній час набула кредитно-модульна система контролю.

Отже, теоретико-методична підготовка розглядається нами на основі взаємодії різних дисциплін навчального плану, що забезпечує інтегративне об'єднання професійно значущих знань, умінь і навичок, та виявляється у готовності до здійснення такої професійної діяльності, яка б відповідала вимогам гуманізації школи, забезпечувала б умови для розвитку кожної дитини.

Для поєднання теоретичних знань з практикою професійної діяльності пропонується дотримання наступних умов:

- соціальні (насамперед, соціальний напрямок діяльності вчителя, виразне усвідомлення своїх функцій по підготовці учнів до життя);

- морально-психологічні (формування у педагогів-практиків потреби в освоєнні нового, розвиток творчої ініціативи, розумне поєднання вимогливості із заохоченням);
- науково-теоретичні (поєднання у практиків-новаторів теоретичних ідей наукових робітників з конкретними рекомендаціями, які вони пропонують школі, співдружність вчених і практиків);
- науково-методичні (забезпечення матеріалами інструктивно-методичного характеру, відповідність науково-педагогічних рекомендацій можливостям вчителя);
- правові (суворе дотримання нормативних документів, які регулюють діяльність навчально-виховних закладів і їх співробітників).

Таким чином, у сучасних умовах прослідковується тенденція комплексних наукових досліджень підготовки вчителя фізичного виховання. Особливо актуальними є дослідження готовності вчителів фізичної культури до професійної діяльності як комплексного, інтегративного стану, що тісно поєднує теоретичну і практичну підготовку фахівців.

1.3. Складові компоненти професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури

У сучасній психолого-педагогічній літературі підготовка вчителів фізичної культури розглядається як цілісна система формування загальнопедагогічних та спеціальних знань, умінь і навичок. Педагогічна система професійної підготовки студентів факультетів фізичної культури спирається на психолого-педагогічні закономірності формування функціональних систем психічної діяльності людини, результатом якої є доцільна її поведінка, що спрямована на задоволення потреб у педагогічній діяльності.

У зв'язку з цим студенти повинні взаємодіяти з зовнішніми умовами навчання, щоб досягти результату поведінки, постійно порівнюючи отриманий результат з його аферентною моделлю в акцепторі результату дії,

корегуючи на базі цього свої дії при виконанні завдань із розвитку педагогічних здібностей [25,73].

На думку А.Й.Капської - готовність до професійної діяльності - це стійка характеристика особистості, яка проявляється і формується в процесі діяльності і входить до неї як складова частина.

Фахова підготовка проявляється в таких складових компонентах:

а) різноманітних видах діяльності, де тісно переплітаються загальнопедагогічні та спеціальні чинники;

б) змісті навчання, де у взаємозв'язку представлені психологопедагогічні, методичні та спеціальні знання, вміння і навички;

в) методичному оснащенні, що забезпечує набуття загальнометодичних знань, умінь і озброює спеціальними методиками, покликаними підготувати майбутнього вчителя до проведення різноманітних позакласних форм роботи;

г) практичній озброєності вчителя, здатного застосовувати отримані знання і вміння не лише на уроках, але й у різних видах виховної та просвітницької діяльності.

Реалізуючи систему диференційованої підготовки студентів до організації позаурочної виховної роботи з школярами, було визначено три рівні готовності. До високого рівня готовності (31,1 %) належать студенти зі сформованими знаннями та вміннями організовувати позаурочну виховну роботу з школярами на творчому рівні. Достатній рівень готовності (40,2%) характеризує студентів, які мають добрі знання та вміння організовувати й проводити позаурочну роботу на частковопошуковому рівні. Недостатній рівень готовності (26,7%) мають студенти, знання й уміння проводити позаурочну роботу яких знаходяться на репродуктивному рівні.

Розглядаючи рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури, А.В.Цьось - виділив три групи студентів.

Першу групу (22,52%) склали студенти з високим рівнем сформованості педагогічних умінь, високою успішністю в навчанні (середній бал успішності

в навчанні за 6 семестрів становить 4,45 бала), достатньою спортивно-технічною й методичною підготовкою з видів спорту шкільної програми. Їх відрізняє широкий розумовий кругозір, активна участь у громадській роботі факультету, прояв самостійності в період педагогічної практики. Під час проведення уроків фізичної культури їх характеризує прагнення до творчості. Усі студенти цієї групи отримали відмінні оцінки з педагогічної практики.

Другу групу (45,05%) налічували студенти з середнім рівнем сформованості педагогічних умінь. У складі цієї групи опинилися студенти з високими спортивними показниками, члени збірних команд інституту. У таких студентів якісний показник успішності невисокий (середній бал 4,02). При складанні документації великої активності вони не проявляють. Уроки з використанням матеріалу своєї спортивної спеціалізації проводять на високому рівні, але відчують труднощі під час застосування фізичних вправ з інших видів спорту. Конспекти пишуть, в основному, коротко. Найбільше їм подобається проводити секційну роботу. Їх ставлення й активність під час педагогічної практики у великій мірі залежать від спортивних перспектив і планів.

У третій, "слабкій", групі (32,43%) опинилися студенти з низьким рівнем вираженості педагогічних умінь, що мають посередню успішність (середній бал дорівнює 3,65) та недостатню фізичну підготовку. Під час складання навчальної документації самостійності не проявляють. Уроки проводять шаблонно, не вникаючи в сутність учительської діяльності. Ініціативи й активності практично не проявляють.

Професор А.Й.Капська - вивчала особливості формування готовності студентів до професійної творчості. На її думку, функціональна структура готовності до професійної творчості включає ціннісно-мотиваційні, когнітивні, операційно-діяльнісні компоненти, які забезпечують оптимальне функціонування студентів в умовах навчального процесу вищого закладу освіти і включення їх у педагогічну діяльність.

Готовність до професійної творчості проявляється на соціальному, теоретико-методологічному, психологічному, практико-діяльнісному рівнях.

Соціальний рівень готовності до педагогічної творчості включає усвідомлення студентом себе як суб'єкта педагогічної діяльності, здатного до соціального творення особистості з дитини, стимулювання її природних сил, задатків, здібностей, усвідомлення значення педагогічної діяльності для соціально-економічного процесу суспільства; розуміння значення власної діяльності для прогресивного розвитку особистості школяра; реальне уявлення суперечностей труднощів педагогічної діяльності.

Теоретично-методологічний рівень готовності включає наявність особистісного знання про багатогранність і багаторівневість генезису людини, здатність бути носієм загальнокультурних і професійних цінностей у життєдіяльності учнів, суб'єктивно позиції та орієнтації на сучасний рівень педагогічної науки, передові технології виховання й розвитку особистості.

Психологічний рівень готовності проявляється у потребі входження у внутрішній світ особистості, ідентифікації себе з іншими; в емоційних переживаннях, пов'язаних з оцінками наслідків своєї праці; в потребі випускника педагогічного вищого закладу освіти в самореалізації педагогічної діяльності; у наявності передумов для самовдосконалення.

Практично-діяльнісний рівень готовності проявляється в наявності концептуальної позиції педагогічної діяльності, у здатності виявляти протиріччя й вирішувати їх; у визначенні цілей, вивченні завдань розвитку конкретної особистості, розробці програми такого розвитку; у наявності вміння діагностувати, прогнозувати розвиток особистості в соціумі, відбирати відповідні методи й засоби; у потребі й здатності до безперервної самоосвіти й самовдосконалення.

Професійна готовність учителя фізичної культури характеризується досить складним змістом та структурою і включає психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізичну й фізичну готовність [53].

Психологічна готовність розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення

студентів до праці вчителя. Зміст процесу формування мотиваційно-ціннісного відношення пов'язаний з перетворенням суспільно значимих цілей педагогічної діяльності в особистісно значимі. Це залежить від рівня основних потреб, інтересів, ідеалів, мотивів.

Науковими дослідженнями [6, 9] доведено, що чим раніше виникають професійні мотиви, тим успішніше відбувається професійне самовизначення та становлення особистості. Психологічна готовність до вибору професії цього профілю в школярів-абітурієнтів значною мірою мотивується соціально-економічними можливостями батьків, школи, регіону проживання, рівнем та ефективністю викладання навчальних дисциплін у школі, а також деякими іншими факторами [56].

У фізкультурних вищих закладах освіти специфіка фаху призводить до того, що 100% абітурієнтів пов'язані зі спортом і мають: 62%- розряд майстрів та кандидатів у майстри спорту; 38% - перший дорослий та інші розряди. Основними мотивами, що визначили професійний вибір таких абітурієнтів, виявились, інтерес до спорту, бажання стати кваліфікованим фахівцем і отримати глибокі знання з цієї галузі.

Серед інших факторів, що значно впливають на професійне визначення вступників, названо пораду тренера (55%), тоді як вплив думки батьків та родичів виявлено тільки у 15% абітурієнтів.

Зміст основного мотиву (бажання стати кваліфікованим фахівцем і отримати глибокі знання) продовжує визначати спрямованість мотивації студентів під час навчання в перші два роки. Найбільшу вагу в зазначені строки має мотивація, що безпосередньо пов'язана з процесом навчання як основної діяльності в цей період професійного визначення. Наступне місце посідає прагматична мотивація, і на останньому місці студентами (особливо 1 курсу) названа, як значима, мотивація схвалення. На жаль, останнім часом у частини випускників знижується інтерес до професії вчителя. окремі молоді вчителі на початку професійної діяльності мають труднощі з адміністрацією навчальних закладів [3].

Для подолання цих небажаних явищ необхідно зміцнювати психологічну впевненість студентів у готовності до роботи в школі. Вона забезпечується шляхом озброєння їх знаннями, вміннями й навичками майбутньої професії. Впевненість у готовності посилюється після добре організованої педагогічної практики, проведення різноманітних спортивно-масових і оздоровчих заходів. Психологічна впевненість зміцнюється й постійним спілкуванням з учителями шкіл, викладачами, іншими працівниками освіти. Цінні в цьому плані також зустрічі студентів з керівниками педагогічних вищих закладів освіти.

Науково-теоретична готовність характеризується наявністю певного обсягу соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і спеціальних знань. Знання виступають і передумовою, і засобом, і результатом творчості. Одним з найважливіших показників оволодіння професійними знаннями є розуміння студентами сутності професійних понять[34].

Тому дуже важливо сформувати у студентів ґрунтовне розуміння основних базових понять, навчити їх виділяти найбільш загальні і в той же час суттєві ознаки цих понять.

Єдність психологічної, педагогічної й медико-біологічної підготовки може реалізовуватися в процесі тісних взаємозв'язків загальнодидактичних і окремих методик, в основі яких повинно лежати знання зі спеціальних дисциплін. Спеціальні знання служать своєрідним прикладним "виходом" загальної теоретичної підготовки вчителя.

Дослідження [83] свідчать, що повністю використовують знання, отримані у вищому закладі освіти, 12% учителів; 90-60% від усіх знань використовують 32% респондентів; 60-30% використовують 23% педагогів; менше 30% використовують 13 % опитаних.

Знання вчителя звернені, з одного боку, до науки, предмет якої викладає вчитель, з іншої - до учнів, які набувають їх. Важливою особливістю професійних знань є їх комплексність, що вимагає здатності

вчителя синтезувати різні науки. Основою такого синтезу є вирішення педагогічних завдань, аналіз педагогічних ситуацій [26].

Практична готовність пов'язана з наявністю у майбутніх учителів сформованих професійних умінь і навичок. Зміст професійних умінь вчителя фізичної культури складається зі специфічних рухових та власне педагогічних [26]. До перших відносяться, як мінімум, володіння технікою фізичних вправ шкільної програми. Власне педагогічні вміння синтезують теоретичні знання й практичні дії, володіння прийомами навчання й виховання.

Майбутні вчителі фізичної культури володіють належним запасом знань, який дає можливість розробляти комплекси вправ для розвитку фізичних якостей.

Випускники вважають, що вони в повній мірі володіють знаннями щодо перевірки й оцінки навчального матеріалу, а також уміють підсумувати результати уроку.

Не викликає труднощів у майбутніх учителів аналіз педагогічного досвіду інших учителів, індивідуального підходу до учнів [18].

Характеризуючи свої організаторські здібності, випускники інститутів та факультетів фізичної культури відзначають, що ними отримані найкращі знання з питань організації учнів на уроці та раціонального їх розташування, спортивно – масової роботи.

Навчальний процес у вищому навчальному закладі освіти повинен спрямовуватися на розвиток необхідних особистих і професійних якостей. Низький рівень деяких організаційно-гностичних показників, які пов'язані з самостійним вирішенням завдань, свідчить про те, що засвоєння знань з основ наук не вирішує поставлених перед вищою школою завдань.

Для цього потрібно формувати професійне мислення майбутнього педагога [11].

Висновки до 1-го розділу.

1. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що готовність майбутніх вчителів фізичного виховання до професійної діяльності характеризується інтегративним станом особистості, що вміщує в себе оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його відношення до діяльності.

2. Дослідження професійної готовності майбутніх фахівців у сучасній науково-методичній літературі ведуться за такими напрямками:

- історичні та загальнопедагогічні аспекти становлення і розвитку організаційно-методичних основ професійної готовності;
- формування готовності майбутніх фахівців до різних сторін професійної діяльності: позаурочної роботи, професійної творчості, індивідуалізації навчання, виховної та спортивно-педагогічної робіт;
- формування окремих компонентів професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження.

Для вирішення сформованих задач застосовувались такі методи досліджень:

1. Теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел.
2. Педагогічні спостереження.
3. Анкетування.
4. Метод експертних оцінок.
5. Метод самооцінок.
6. Педагогічний експеримент.
7. Методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз і узагальнення науково-літературних джерел. З метою вирішення наукової задачі трансформації наукових фактів стосовно до специфіки дослідження, уточнення понятійного апарату нами проаналізовано 65 літературних джерел. Розкрито зміст основних понять: готовність, психологічна готовність, професійна готовність. Визначено основні напрямки формування готовності майбутніх вчителів фізичного виховання до професійної діяльності.

Вивчення літературних джерел дало можливість теоретично обґрунтувати зміст педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання, створити основу для подальших досліджень.

Педагогічні спостереження. Під час вивчення змісту педагогічної діяльності майбутнього вчителя фізичного виховання широко використовувався метод педагогічного спостереження, під час якого фіксувалися основні види його професійної діяльності. З метою підвищення надійності і якості спостереження ми дотримувались обов'язкових правил:

1. Систематичності і багаторазовості спостереження за навчальною діяльністю, поведінкою, активністю студентів у різний час і в різних ситуаціях.
2. Уникнення оціночних суджень, обов'язкова перевірка, альтернативних гіпотез.
3. Проведення спостереження кількома дослідниками.
4. Реєстрації не окремого факту, а реєстрації дії або реакції студента на фоні загальної ситуації.
5. Фактологічний запис всієї ситуації.

Спостереження за навчально-тренувальними заняттями із різних видів спорту дозволили у лабораторних умовах провести детальний аналіз праці вчителя і згрупувати основні професійні дії за спрямованістю.

Метод експертних оцінок. Проводилася експертна оцінка професійної готовності студентів IV курсу. Експертами виступали викладачі Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка. У процесі складання експертної комісії враховувались їх компетентність, зацікавленість та об'єктивність.

Експертам було запропоновано оцінити рівень професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання.

Аналіз і оцінка діяльності студентів здійснювалися за єдиними критеріями, і за єдиною схемою, що дало можливість порівняти здобуті результати експертів. У процесі роботи експерти використовували п'ятибальну систему оцінки.

Метод самооцінки. З метою встановлення, наскільки адекватно оцінюють молоді фахівці і студенти свою професійну готовність застосовувався метод самооцінки. Аналіз даних проводився за тими ж показниками, виходячи із 5-бальної шкали оцінок.

Всього таким шляхом було одержано 76 відповідей, і тим самим отримано самооцінку рівня підготовленості від 76 студентів.

Педагогічний експеримент.

Педагогічний експеримент проводився протягом 2020-2021 років і складався з двох частин: констатуючого і формувального.

У процесі визначено рівень професійної готовності студентів, мотиви навчальної діяльності, а також була розроблена технологія формування професійної готовності, що включала вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Технологія формування професійно-педагогічної спрямованості передбачала використання активних методів навчання, проведення ділових та рольових ігор, тестових методик, розв'язання професійних ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

Педагогічний формувальний експеримент передбачав апробацію розробленої методики формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання. Враховуючи зміст та завдання можна визначити, що проведений формуючий експеримент був дидактичним за суттю і порівняльним за різновидністю.

Апробація розробленої методики формування професійної готовності проходила на основних дисциплінах навчального плану для студентів IV курсів навчально – наукового інституту фізичної культури.

Методи математичної статистики.

Основна мета застосування методів математичної статистики полягала в обробці результатів: експертних оцінок і самооцінок рівня професійної готовності, а також у визначенні вірогідності відмінностей результатів формувального експерименту між контрольною та експериментальною групами. Результати експерименту обраховувалися за допомогою традиційних методів математичної статистики. Вираховувалися середнє арифметичне величин – \bar{X} , середнє квадратичне відхилення – S , помилка середнього арифметичного – m .

Вірогідність відмінностей результатів формуючого експерименту між контрольною та експериментальною групами визначалася за таблицею ймовірності Стюдента.

2.2. Організація дослідження

Дослідно-експериментальна робота проводилась із студентами IV курсів навчально – наукового Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. У дослідженні взяло участь 76 студентів.

Процедура дослідження передбачала такі стадії:

- розробку програми дослідження (постановка проблеми, задач, визначення об'єкту і предмету дослідження, уточнення понятійного апарату);
- визначення емпіричних об'єктів дослідження (вибірка);
- збір необхідної інформації за станом проблеми дослідження (констатуючий експеримент);
- розробка методики дослідження;
- формувальний експеримент;
- кількісна і якісна обробка результатів;
- написання роботи.

На *першому етапі* (вересень 2020) аналізувалась спеціальна література за проблемою дослідження. Проводились бесіди, узагальнювався передовий педагогічний досвід роботи вчителів фізичного виховання.

На *другому етапі* дослідження (жовтень 2020 р.) особлива увага приділялася виявленню основних видів педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання у школі і визначенню їх конкретного змісту.

Підсумком цього етапу дослідження стала модель педагогічної діяльності вчителя фізичної культури та визначення комплексної оцінки якості професійної готовності 76 студентів IV курсу.

Для аналізу матеріалів другого етапу широко використовувалися анкетування, опитування, експертне оцінювання, самооцінка, педагогічне спостереження, методи математичної статистики.

Третій етап дослідження (листопад 2020 – травень 2021 рр.) передбачав розробку технології формування готовності майбутніх вчителів фізичного виховання до професійної діяльності та перевірялася її ефективність.

Експеримент проводився із студентами IV курсу навчально – наукового інституту фізичної культури СумДПУ імені А.С. Макаренка із яких студенти 940-41 груп склали експериментальну, а студенти 943 і 944 – контрольну групи.

В експериментальній групі у процесі вивчення навчальних дисциплін широко використовувалась розроблена методика формування професійної готовності. Заняття із студентами контрольної групи проводилися за традиційною методикою навчання. Умови проведення занять для груп, що досліджувались, були однакові. Ефективність запропонованої методики формування професійної готовності визначалася шляхом порівняння сформованості основних компонентів професійної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп в кінці експерименту.

РОЗДІЛ 3

СТАН І ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

3.1. Рівень готовності студентів до основних видів професійної діяльності

Для визначення реального рівня готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності проводилась експертна оцінка.

Оцінювання студентів IV курсу проводилося під час педагогічної практики у школі. Експертами виступали методисти та вчителі фізичного виховання.

У процесі дослідження встановлено, що загальна оцінка їх готовності до перспективного планування складає 3,48 бали. Додамо, що експерти доволі високо оцінили вміння студентів аналізувати наявні умови роботи і вихідний рівень підготовленості учнів, вибирати необхідні форми педагогічної діяльності, засоби і методи. Однак виконання деяких дій відмічено низьким балом (табл.3.1).

Взявши за основу наявні відомості, можна сказати, що майбутні вчителі фізичного виховання недостатньо усвідомлюють вимоги державної програми стосовно специфіки школи, а також недоладно встановлюють взаємозв'язок між навчальними заняттями з фізичного виховання та заняттями з інших дисциплін школи. Це породжено, перш за все, їх слабкими знаннями програмних вимог.

Низький рівень їх готовності вибору оптимального шляху досягнення мети діяльності та передбаченні можливих труднощів учнів при складанні перспективного плану свідчить про їх недоліки у методичній підготовці до планування навчально-виховного процесу у ЗВО. Очевидно, у процесі навчання в інституті фізичної культури студенти мало практикувались у розробці даного типу планів і тому не зовсім чітко засвоїли технологію їх складання.

Таблиця 3.1

Кількісна оцінка якості готовності студентів до перспективного
планування навчально-виховного процесу у ЗЗСО

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Усвідомлення програмних вимог стосовно до специфіки школи і класу	3,0	3,7
Аналіз вихідного стану рівня підготовленості учнів	3,6	4,2
Аналіз наявних умов праці	4,1	4,0
Аналіз і систематизація власного досвіду і досвіду колег щодо вирішення програмних вимог	3,5	3,8
Вибір оптимального шляху досягнення мети діяльності	3,2	3,7
Визначення форм педагогічної діяльності	3,6	3,9
Вибір засобів і методів	3,7	3,8
Визначення дозування навантаження	3,6	4,3
Встановлення взаємозв'язку між заняттями	3,1	4,0
Передбачення можливих труднощів учнів	2,8	3,6
Вибір форм контролю і встановлення контрольних нормативів	3,5	4,0
Уточнення місця та часу проведення занять	4,1	4,5
Готовність в цілому	3,48	3,96

Аналогічні недоліки відмічено експертами і в складанні майбутніми вчителями фізичного виховання плану-конспекту уроку, хоча загальна кількісна оцінка якості оперативного планування складає 3,49 бали.

Так, невисока якість виконання ними такої важливої професійної дії як «аналіз задіяності учнів і можливостей їх фізичного вдосконалення у даний період навчального процесу» можна пояснити недостатнім урахуванням студентами специфічних особливостей самого перебігу навчальних занять з фізичного виховання в умовах вузу. Цим же фактом можна пояснити й те, що

майбутні вчителі фізичної культури не завжди правильно визначають дозування навчально-тренувального навантаження, що особливо часто виявляється при плануванні ними навчальної роботи у підготовчому і спеціальному відділеннях (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Кількісна оцінка якості готовності студентів до оперативного
планування уроку фізичної культури

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Аналіз рівня підготовленості учнів на даному етапі навчального процесу	3,6	4,4
Аналіз наявних в даний момент умов праці	4,2	4,1
Аналіз зайнятості школярів і можливостей їх фізичного удосконалення в даний період навчального процесу	2,7	3,6
Постановка конкретних педагогічних завдань	3,6	4,0
Вибір необхідних засобів та методів	3,8	4,4
Визначення дозування навантаження	3,4	4,2
Визначення композиційної будови уроку і встановлення взаємозв'язку між його окремими частинами	3,4	4,2
Планування діяльності учнів на уроці	3,9	4,3
Передбачення можливих труднощів учнів на уроці	2,7	3,4
Планування власних дій на уроці	3,6	4,3
Готовність в цілому	3,49	4,09

Зрозуміло, що вміння визначити композиційну побудову уроку, встановити взаємозв'язок між його окремими частинами і передбачити можливі утруднення учнів приходять уже з практикою виконання цього виду діяльності.

Досвідчений фахівець завжди досконало спланує перебіг навчального заняття, виділить місце можливих утруднень учнів, завчасно передбачить

свої дії для їх усунення. Все це говорить про те, що існуюча професійна підготовка студентів в галузі конструювання та проектування навчальної роботи у школі потребує певного удосконалення. І перш за все необхідно звернути увагу на ті дії, які в даний час виконуються ними на недостатньо високому рівні.

Що стосується самооцінки студентів у плануванні своєї навчальної роботи, то у більшості випадків вона виявилась статистично вищою від оцінки експертів. Лише в тих діях, які отримали достатньо високу експертну оцінку, різниця ця статистично незначна. Виключенням є самооцінка їх готовності до передбачення можливих труднощів учнів на уроці, яку студенти також досить низько.

Підсумовуючи результати аналізу готовності студентів до планування, слід відмітити, що прийняття до уваги й усунення вказаних недоліків може сприяти значному покращанню якості виконання цієї важливої частини педагогічної роботи.

Загальна оцінка якості виконання студентами організації складалась із суми оцінок їх підготовленості до організації цілісного навчально-виховного процесу й організації кожного уроку.

Так, оцінюючи їх уміння виконувати професійні дії, що необхідні для організації навчально-виховного процесу, виявлено декілька вагомих недоліків, які підкреслюють прогалини у підготовці студентів до цієї роботи в умовах школи.

При цьому низькими виявилися такі ознаки як «комплектування навчальних груп класу», «встановлення контактів з керівництвом школи, профспілковою організацією учнів», «вживання заходів до дотримання учнями режиму дня». На досить низькому рівні діяльності знаходиться їх уміння укласти договір на оренду».

Все це призвело до того, що загальний підсумковий ваговий коефіцієнт готовності студентів до цієї роботи складає 3,27 бали. При цьому важливо відмітити, що студенти, зазнаючи труднощів при організації цілісного

навчально-виховного процесу у школі, дали порівняно невисоку оцінку своєї підготовленості за декількома ознаками (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Кількісна оцінка якості готовності студентів до організації
навчально-виховного процесу у школі

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Комплектування навчальних груп класу	3,3	3,6
Встановлення контактів з учнями	3,4	4,1
Вибір фізкультурно-спортивного активу	3,3	4,0
Підготовка необхідного для занять обладнання і спортивного інвентарю	3,7	4,0
Укладання договорів на оренду	2,4	2,6
Встановлення контакту з дирекцією та іншими громадськими організаціями	2,6	3,2
Організація безпеки місць занять	3,7	3,9
Прийняття необхідних заходів для дотримання учнями режиму дня	3,2	3,3
Передбачення заходів для надання першої медичної допомоги	3,6	3,9
Прийняття заходів для забезпечення суддівства змагань	3,5	4,4
Готовність в цілому	3,27	3,70

Аналізуючи причини низької якості виконання студентами даного виду роботи, слід відмітити, що це перш за все пов'язано із низьким рівнем розвитку у них комунікативних умінь. Адже комунікативні уміння і навички необхідні спеціалістові даного профілю роботи не лише при встановленні контакту із керівництвом школи і самими учнями, але й при комплектуванні спеціальних медичних груп, укладанні договорів на оренду та вирішенні інших завдань.

Крім того, невміння майбутніх вчителів фізичної культури заключати договір на оренду пов'язане з відсутністю у них практичних навичок в

оформленні необхідної для цього документації, наприклад, кошторису витрат. Низький рівень діяльності у виборі фізкультурно-спортивного активу із складу учнів і вживанні заходів щодо дотримання учнями режиму дня, очевидно, викликаний недостатнім розумінням важливого значення цих професійних дій в умовах школи. Все це говорить про необхідність покращання підготовки фахівців до організації навчально-виховного процесу.

Що ж стосується оцінки якості виконання студентами організації кожного навчального заняття, то картина тут зовсім інша. Так, експерти доволі високо оцінили їх уміння вишикувати клас, простежити відвідування заняття, перевірити підготовленість до нього учнів, встановити необхідне обладнання та спортивний інвентар, організувати безпеку учнів при виконанні вправ.

Не випадково і готовність студентів до організації уроку фізичної культури була оцінена доволі високо і складає величину 3,69 бали (табл.3.4).

Цей показник міг би бути ще вищим, якби майбутні вчителі більше уваги приділяли таким важливим у ході уроку моментам, як «повідомлення учням мети і завдань навчального заняття» та «підведення підсумків заняття».

Резерв у підвищенні якості виконання цього виду роботи також є при проведенні перешикувань, необхідних для керівництва групою, що свідчить про невміння студентів володіти командним голосом, а також про посередні знання спортивної термінології (ці дані співпадають з матеріалами опитування експертів). В той же час невисокий рівень вміння раціонально розподіляти навчальний час і свої сили викликаний перш за все відсутністю у них достатньої практики у проведенні уроків зі школярами.

У результаті можна відмітити, що загальний показник рівня готовності студентів до організації навчального процесу знаходиться на належному рівні. Однак відомо, що він отриманий, в основному, за рахунок їх кращих умінь організувати урок фізичної культури.

Це свідчить, що на практичних заняттях із спеціалізації в інституті фізичної культури доцільно приділяти більшу увагу формуванню у майбутніх фахівців організаторських умінь та навичок. Кількісна оцінка якості підготовленості студентів до оперативного управління складалася із оцінок їх умінь здійснювати безпосередню педагогічну дію і поточний контроль на навчальних заняттях.

Таблиця 3.4

Кількісна оцінка якості готовності студентів до організації
уроку фізичної культури

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Шикування навчальної групи	4,1	4,7
Перевірка відвідування	4,2	4,8
Перевірка підготовленості учнів до заняття	3,8	4,7
Повідомлення учням мети і завдань заняття	3,4	4,6
Встановлення необхідного обладнання та спортивного інвентарю	3,8	4,1
Вибір місця для керівництва групою	3,6	4,8
Проведення перешикувань, необхідних для керівництва групою	3,4	4,5
Забезпечення дисципліни на уроці	3,6	4,2
Організація безпеки учнів при виконанні вправ	3,7	4,1
Рациональний розподіл навчального часу і своїх власних сил	3,1	3,9
Прибирання спортивного інвентарю і місць занять	4,3	4,4
Підведення підсумків уроку і повідомлення учням домашнього завдання	3,3	4,3
Готовність в цілому	3,69	4,42

Що ж стосується безпосередньої педагогічної дії, то слід відмітити, що експерти достатньо високо оцінили здібність майбутніх вчителів фізичного

виховання здійснювати показ вправ, надати допомогу учням при їх навчанні, поставити перед ними питання чи задачу.

Однак, не дивлячись на це, загальний показник якості виконання ними цього важливого виду роботи невисокий (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Кількісна оцінка якості готовності студентів до безпосереднього педагогічного впливу на уроках

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Пояснення навчального матеріалу	3,3	4,4
Розповідь	3,5	4,3
Бесіда	3,2	4,2
Лекція	2,5	3,5
Постановка перед учнями питань-задач	3,8	4,4
Показ вправи (в цілому і по частинах)	4,2	4,3
Демонстрація	2,6	3,5
Безпосередня допомога учням при виконанні вправ	3,9	4,3
Готовність в цілому	3,37	4,11

Аналізуючи причини такого явища, слід сказати, що низько оцінено такі словесні способи передачі необхідної інформації учням як «пояснення навчального матеріалу».

Ще нижчою виявилася їх готовність до читання лекції. До того ж важливо відмітити, що, не зважаючи на характерне у цьому випадку завищення самооцінок, студенти також вважають, що вони не готові до читання лекцій. Крім того, невисоким виявилось уміння використовувати у процесі навчання і виховання метод демонстрації. Всі ці дані в цілому співпадають з результатами, що отримані нами при проведенні опитування провідних вчителів фізичного виховання.

Аналізуючи думку експертів про рівень професійної готовності студентів до поточного контролю на уроках, слід додати, що якість виконання ними таких важливих ознак, як спостереження за діями учнів, слухання-осмислення їх відповідей, перевірка відповідності характеру зворотної реакції організму на навантаження виявилася абсолютно достатньою.

Однак, загальний (сумарний) показник якості їх готовності до цього виду роботи, як і безпосередній педагогічний вплив, виявився досить низьким – 3,40 бали (табл.3.6).

Таблиця 3.6

Кількісна оцінка якості готовності студентів до поточного контролю

Зміст роботи	Експертна оцінка	Самооцінка
Спостереження за виконанням учнями завдання	3,8	4,4
Слухання-осмислення відповідей учнів	3,6	4,2
Вимірювання-тестування підготовленості учнів	3,4	3,7
Аналіз правильності дій учнів	3,5	3,9
Аналіз осмислення дій учнів	2,8	3,7
Аналіз відповідності характеру зворотної реакції організму на навантаження	3,6	4,0
Оцінка діяльності учнів	3,7	4,1
Виявлення та аналіз помилок (визначення головних та другорядних)	3,5	4,0
Встановлення й аналіз причин виявлених помилок	3,0	3,9
Аналіз можливих шляхів і способів для усунення зауважених недоліків	3,2	3,8
Здійснення правильної і своєчасної корекції	3,3	3,8
Загальний рівень готовності	3,40	3,95

Наведені матеріали засвідчують існуючі недоліки у професійній підготовці фахівців до виконання цієї діяльності, значимість якої у

педагогічній діяльності вчителя фізичного виховання досить велика. За нашими судженнями, для формування у майбутніх вчителів фізичного виховання умінь чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, вміло демонструвати таблиці, схеми, кінограми та інші аудіовізувальні засоби необхідно у навчально-виховному процесі вищого закладу освіти більше уваги приділяти спеціальним методичним заняттям із професійно-педагогічної майстерності, використовуючи при цьому проблемні ситуації, ділові ігри та інші сучасні методи навчання.

Таким чином, рівень готовності студентів до виконання основних видів професійної діяльності невисокий і обумовлюється характером навчального процесу у закладах вищої освіти.

3.2. Технологія формування професійної готовності

Ефективність навчально-виховного процесу у ЗВО, в першу чергу залежить від чіткої і належної системи цілеспрямованого впливу на студентів. Водночас, підготовка вчителя фізичної культури здійснюється у процесі вивчення психолого-педагогічних, медико-біологічних і спеціальних дисциплін. Кожна з навчальних дисциплін має свій предмет вивчення і об'єкт дослідження. Разом з тим, професійна діяльність вчителя фізичної культури вимагає використання сукупності інтегрованих знань та умінь з різних галузей наук.

У пошуках шляхів виходу із такого стану, на думку Б.М.Шияна [58], важливо об'єднати можливості всіх навчальних дисциплін, що вивчаються, відповідно до державного стандарту підготовки вчителя фізичного виховання. Це дозволить сформувати готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності у школі.

В основу системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури входять завдання, зміст, засоби і форми організації навчання.

Зміст навчання закономірно залежить від завдань, які відображають у собі потребу суспільства і рівень розвитку науки. Методи і засоби навчання обумовлені завданнями і змістом у конкретній ситуації.

Форми організації педагогічного процесу обумовлені завданнями, змістом, вибраними методами і засобами навчання.

Багатьма експертами встановлено, що зв'язки між завданнями, змістом, засобами, методами і формами організації навчання носять постійний, закономірний характер. Взаємозв'язок усіх компонентів навчального процесу при відповідних умовах закономірно забезпечує міцні й усвідомлені результати навчання. При порушенні цих зв'язків процес навчання не досягає поставленої мети.

Основний задум дослідно-експериментальної роботи полягав у модернізації навчально-виховного процесу в інститутах та на факультетах фізичної культури закладів вищої освіти з урахуванням історичних тенденцій, сучасних концепцій і результатів констатуючого експерименту.

Її основою стала методика цілеспрямованого формування готовності майбутніх вчителів вищих до професійної діяльності.

Розроблена технологія характеризується наявністю зворотного зв'язку від педагога до особистості студента, який функціонує за допомогою передбаченої діагностики. Остання виявляє динаміку і рівень готовності до професійної діяльності, її трансформацію у процесі навчання. При цьому чим частіше у процесі навчання будуть діагностуватися індивідуальні типологічні якості особистості студентів, тим оптимальніше і своєчасно буде здійснюватися його корекція.

Аналізуючи системний підхід, що включає всі компоненти педагогічного процесу у їх закономірних взаємозв'язках, введення нової організації навчання неодмінно приводить до зміни в інших елементах системи. Тому далі доцільно розглянути шляхи модернізації навчального процесу в системі завдань, принципів змісту, методів, засобів і форм навчання.

В основі розробленої технології навчання лежали такі основні принципи: врахування спортивної мотивації студентів у професійній підготовці вчителів; неперервність педагогічної освіти; міждисциплінарний підхід до вивчення загальних, професійних і спеціальних предметів; посилення педагогічної спрямованості спеціальної підготовки студентів; поступового переходу від інформаційного навчання до пошукового і творчого.

Зміст підготовки вчителів вищих у закладах вищої освіти планується у типових навчальних планах і програмах, формується у відповідності з вимогами кваліфікаційної характеристики із конкретної педагогічної спеціальності. Разом з тим, зміст базової професійної освіти вчителів постійно змінюється відповідно до науково-технічного, соціального і духовного прогресу.

Експериментальна робота передбачала широке використання традиційних форм навчання у вищих навчальних закладах освіти. Водночас кожна з них виконувала чітко визначені завдання, спрямовані на формування у студентів готовності до професійної діяльності.

Лекції забезпечували базисне уявлення студентів про навчальний предмет, закладали основу міцних і глибоких професійних знань. Основною вимогою було посилення професійно-педагогічної спрямованості кожної лекції. Це зумовило викладачів підвищити культуру читання лекцій, використовувати найновіші наукові дані і формувати конкретні практичні рекомендації для їх застосування в умовах ЗЗСО.

Практичні заняття формували елементи педагогічної майстерності майбутніх фахівців фізичного виховання. Вивчаючи техніку виконання фізичних вправ постійно зверталась увага на методiku її вивчення, способи виправлення помилок, організацію школярів, активізацію їх діяльності.

Дуже важливе значення для формування професійної готовності студентів має навчальна практика. Саме тут студенти засвоювали основні

елементи педагогічної техніки, методикау і організацію уроку фізичної культури.

Семінарські заняття спрямовані на поглиблене вивчення певного курсу. основою їх проведення було поступове моделювання і розв'язання ситуацій, які можуть виникнути у професійній діяльності.

Під час навчальних занять також поєднувалася колективна, групова та індивідуальна форми навчальної роботи.

Колективна форма навчання використовувалася під час пояснення нового навчального матеріалу, розкриття історії виникнення того чи іншого прийому дій, повідомлення теми заняття, її практичного значення.

Для вирішення навчальних завдань використовувалась робота студентів у *парах*, що базувалась на принципах взаємовпливу і взаємозв'язку учасників. Взаємовплив передбачав, що ті студенти, у яких рівень професійної готовності вищий, удосконалюють її будучи суб'єктом педагогічного процесу. Потрібно зазначити, що у процесі такого співробітництва і особистого прикладу студента-лідера, слабші студенти позитивно змінюють своє ставлення до навчання.

Дуже ефективно у процесі навчання використовувати *дрібно груповий спосіб організації учнів*. При такому навчанні, наприклад, один студент виконує фізичну вправу, інший вчиться пояснювати, третій слідкує за правильним її виконанням (старасться виявити допущені помилки і вказати шляхи їх виправлення), четвертий аналізує діяльність товаришів.

Ці принципові педагогічні підходи використовувалися у процесі формування професійної готовності в експериментальних групах при проведенні ділових ігор, диспутів, засідань та інших творчих завдань.

Відомо, що навчання – це взаємопов'язаний процес діяльності викладача (відбір і виклад навчального матеріалу, організація і керівництво пізнавальною діяльністю студентів) і студентів (сприйняття і засвоєння нового матеріалу, активна участь у рішенні теоретичних завдань, творче застосування знань в нових ситуаціях). Вона виявляється ефективною тільки

в тому випадку, якщо і викладач і студент проявляють високу активність. Активність студента у великій мірі обумовлена його реальними навчальними можливостями, які відображають рівень розвитку інтелектуальної, вольової й емоційної сфер особистості, якість сформованих знань, умінь і навичок, стан здоров'я і працездатність. Тому один і той же прийом навчання може викликати різну реакцію студентів. Саме в індивідуальних якостях студентів знаходять своє специфічне відображення педагогічні впливи.

Із багатьох класифікацій методів навчання найбільшу кількість суперечок викликає ділення їх на репродуктивні (пояснюючо-ілюстративні) і проблемно-пошукові. Репродуктивні методи часто називають застарілими, такими, що в сучасних умовах втратили своє значення.

Проблемно-пошукові методи є передумовою цілеспрямованого залучення студента до вирішення проблемно-пізнавальних завдань. Проблемне навчання використовується переважно для розвитку навичок творчої діяльності, сприяє розвитку самостійності і активності.

Разом з тим, не дивлячись на їх перевагу, пошукові методи навчання не можуть бути єдиними при навчанні у вузі. Особливо при вивченні принципово нового навчального матеріалу.

Крім того, використовуючи проблемне навчання, необхідно враховувати індивідуальні особливості студентів. Відомо, що для розв'язання проблемного завдання чи ситуації необхідно мати початкові опорні знання й уміння, без яких неможливо вирішити навчальну проблему. Тому, якщо у студентів є достатній багаж знань для того, щоб аналізувати навчальний матеріал, висувати гіпотези, то застосування проблемно-пошукових методів навчання буде досить ефективним. Якщо у студентів не сформовані основи знань, самостійний пошук виявляється недоступним.

Склавши уяву про зміст і структуру професійної готовності і визначивши реальний рівень її сформованості ми розробили систему завдань для формування недостатньо сформованих її компонентів.

Під час навчальної діяльності ми рекомендували на початковому етапі застосовувати репродуктивні методи навчання із поступовим переходом до проблемно-пошукових. При навчанні студентів суворо дотримуватися постійного переходу від простих до складних і оригінальних видів діяльності. Навчальний матеріал пояснювався відповідно із детальним розглядом і детальною аргументацією всіх положень. Причому, виконувалась велика кількість стандартних вправ, які б дозволяли відпрацювати способи діяльності і набути необхідні навички. Поступово використовувалося стале співвідношення пошукових і репродуктивних методів навчання.

На основі цього було розроблено завдання для формування основних видів діяльності вчителя вищих. Для прикладу наведемо завдання для формування організаторських умінь:

Вправа 1. Подавати команди перед строем: «Шикуйсь!», «Рівняйсь!», «Струнко!», «Вільно!», «Розійдись».

Методичні вказівки: команди подавати чітко, голосно, у формі наказу. Темп подачі команд повільний. Акцентувати наголоси. Нечітко подана команда, як правило, виконується небало.

Вправа 2. Подавати команди з підготовчою та виконавчою частинами: «Два кроки вперед кроком (попередня частина команди) – руш! (виконавча частина)», «Вправу почи-най!».

Методичні вказівки: для того, щоб учні встигли приготуватися, та могли чітко виконати стройову вправу, попередньо команду подають протяжно, виразно. Виконавча команда подається чітко, голосно і уривчасто.

Вправа 3. Подавати команди для шикування і перешиккування. Наказом: «В колону по одному – шикуйсь!», «В одну шеренгу – ставай!», розпорядженням: «Діти, станьте в коло!», «Діти, станьте в один ряд, обличчям до мене!».

Методичні вказівки: проводити чергове шикування після подачі команди «Розійдись!», щоб вишикувати учнів в колону по одному, учитель стає на тому місці, де повинен стояти направляючий; якщо шикування в

шеренгу – на місці правофлангового. Доцільно показувати рукою в напрямку шикування.

Вправа 4. Перешикувати учнів із однієї шеренги в дві і навпаки. Для цього подаються команди: «На перший і другий – розрахуйсь!», «В дві шеренги – шикуйсь!», «В одну шеренгу – шикуйсь!».

Методичні вказівки: за командою «В дві шеренги – шикуйсь!», перші номери стоять на місці, а другі на рахунок роблять крок назад лівою, крок правою вбік і, приставивши ліву ногу, стають за першими номерами. Для перешикування з двох шеренг в одну за командою другі номери роблять крок лівою ногою вбік, крок правою вперед і, приставляючи ліву ногу до правої, стають зліва від перших номерів. Щоб учні краще засвоїли перешикування, треба їх міняти місцями так, щоб кожний по черзі виконував функції першого і другого номерів.

Вправа 5. Провести повороти на місці: «Напра-во!», «Налі-во!», «Кругом!».

Методичні вказівки: команди повторювати 4-6 разів. Починаючи навчання, доцільно проводити підрахунок. Слідкувати за помилками (тулуб і ноги зігнуті, голова опущена, повороти виконуються всією ступнею) та домагатися їх виправлення.

Вправа 6. Подача команд для пересування стройовим кроком, в обхід, «протихід», «по діагоналі». Команди: «Стройовим кроком – руш!», «Наліво (направо) в обхід кроком – руш!», «Протиходом наліво (направо) – руш!», «По діагоналі – руш!».

Методичні вказівки: перед початком перешикувань повторити суть кожного із термінів. Чітко розрізняти подачу попередніх та виконавчих команд.

Формування у студентів вміння вишикувати учнів в одну шеренгу на основі складеного алгоритму.

1. Прийміть рапорт чергового, поставте завдання на урок.

2. Станьте на зручне місце (щоб вас бачили всі учні) і дайте визначення.
3. Задайте два-три питання учням щодо визначення поняття «шеренга».
4. Викличне три-чотири учні і запропонуйте їм вишикуватися так, як ви пояснили. Якщо учні вишикувались невірно, зробіть зауваження, виправте помилки.
5. Поясніть, що шикування в одну шеренгу виконується за командою: «В одну шеренгу – ставай!».
6. Подайте команду: «Розійдись!», а потім: «В одну шеренгу – ставай!». Зробіть зауваження.

Формування у студентів вміння організувати гру на основі складеного алгоритму

1. Прочитайте та перекажіть декілька разів зміст гри.
2. Оцініть умови майбутнього проведення гри.
3. Підготуйте інвентар та обладнання.
4. Вишикуйте учнів у вихідне положення.
5. Розкажіть зміст гри в такому плані:
 - а) назва гри;
 - б) мета гри;
 - в) кількість учасників і місце їх розміщення;
 - г) хід гри;
 - д) правила;
 - є) виявлення та заохочення переможців;
6. Дайте відповідь на запитання, що виникатимуть в учнів.
7. Подайте сигнал початку гри.
8. Контролюйте хід гри, дайте їй оцінку (стимулюйте ігрові дії голосом, підтримуйте ініціативу учнів, заохочуйте за вірно виконану дію, осуджуйте за невірні дії та порушення правил гри).
9. Подайте сигнал закінчення гри.

10. Підведіть підсумки гри (виділіть кращих та гірших гравців, назвіть помилки і вкажіть шляхи їх виправлення).

Педагогічні завдання

1. Для управління учнями під час виконання ними фізичних вправ та у процесі проведення уроку вчитель користується командами та розпорядженнями.
2. Чи однакова кількість команд і розпоряджень застосовується в молодших, середніх та старших класах? Обґрунтуйте свою думку.
3. Ви проводите урок фізичної культури у 2 класі. Вам необхідно навчити дітей шикуватися з лижами в руках у колону і шеренгу та повороту переступанням навколо п'яток і носків. Які ігрові вправи можна використати для формування та закріплення даних навичок?
4. На уроці фізичної культури використовуються фронтальна, групова, індивідуальна, позмінна і поточна форми організації учнів.

Які із названих форм доцільно використовувати в підготовчій, основній і заключній частинах уроку?

Важливо, що після виконання завдань студенти здійснювали аналіз діяльності своїх товаришів.

Етап формування професійної готовності як цілісного стану особистості передбачав наближеність навчального матеріалу до конкретної діяльності вчителя фізичного виховання.

На цьому етапі розв'язувалися проблемні завдання і професійні ситуації, а також проводилися рольові ігри. Під час обговорення будь-якої навчальної теми наводились приклади конкретних педагогічних ситуацій і пропонувалися шляхи їх вирішення. Такий підхід забезпечував, з одного боку, створення умов для формування професійної готовності у студентів, а з другого – передбачав зростання її показників в процесі оволодіння практичними педагогічними навичками. Проблемно-педагогічні ситуації, запропоновані до аналізу й вирішення мали декілька варіантів відповідей, серед яких потрібно було обрати найбільш доцільний і обґрунтувати свій

вибір. Для прикладу наведемо декілька з них за темою формування організаторських умінь.

1. На уроці фізичної культури у 5-му класі вивчалась техніка рівномірного переміщення на лижах. Різна фізична і технічна підготовленість учнів приводить до того, що сильні учні швидко скорочують дистанцію до передніх, наступають їм на п'яти, заважають один одному.

До середини уроку у сильних і слабких школярів пропадає інтерес до заняття. які помилки допустив вчитель фізичної культури в організації уроку? Побудуйте урок так, щоб всім учням було цікаво.

2. Після хвороби учні приходять до школи і приносять вчителю фізичної культури довідку, в якій, як правило, написано: «Звільнений від уроків фізичної культури на 30 днів».

Яким чином можна організувати діяльність вказаних школярів на уроках фізичної культури? Які види діяльності вони здатні виконувати?

3. Для продуктивної діяльності на уроці фізичної культури дуже важливе значення має організований початок. Однак, часто буває, що діти приходять на урок із запізненням. В такому випадку вчителі ведуть себе по-різному. Один навіть не дивиться на того, хто увійшов і продовжує пояснювати завдання уроку. Другий, відключившись від класу, почне довгий повчальний монолог.

Як повинен вчинити педагог з учнем, що запізнився?

4. Під час проведення уроку фізичної культури у 6-му класі всі учні довідалися, що наступному уроці будуть писати диктант з української мови.

Як ви побудуєте подальшу роботу з дітьми? Які фізичні вправи ви використаєте на уроці? Опишіть заключну частину уроку.

5. На батьківських зборах обговорюються питання успішності дітей. Називають прізвища школярів, які відстають з математики та історії, біології й фізики та ін. Вчителі пропонують батькам звернути увагу на конкретні прогалини у знаннях дітей, надати допомогу під час підготовки домашніх завдань. І тільки про фізичну культуру практично не згадується.

Проаналізуйте ситуацію. Чому батьків хвилює тільки успішність дітей? Хто із працівників школи, в першу чергу, добивається союзу з батьками у питаннях фізичного виховання дітей? Якими шляхами можна проводити цю роботу?

Окремі заняття були побудовані у вигляді рольової гри, що сприяла розвитку у студентів не лише інтелектуального, а й емоційного потенціалу. Рольова гра допомагала кожному особисто знайти відповідь на питання, як реалізувати свій педагогічний задум. Як приклад, можна навести одне із занять, що було побудовано у вигляді рольової гри. Частина студентів була обрана спеціалістами психолого-педагогічної консультації. Вони повинні були вислуховувати, аналізувати і намітити шляхи виходу із конфліктної ситуації, що була запропонована відвідувачем, який звернувся за допомогою. Потім вони узагальнювали думки і найкращий варіант вирішення проблеми брали за основу. Ця гра створювала атмосферу, наближену до практичних умов діяльності спеціаліста і дозволяла студентам відстоювати свою позицію. Конкретне практичне уявлення про майбутню діяльність складалось у студентів також за рахунок бачення себе в різних професійних ролях: практичного психолога, вчителя, молодого спеціаліста, директора авторської спортивної школи, тренера. Таким чином, ми намагались створити для студентів великий діапазон бачень себе у тій чи іншій ролі і в конкретній практичній ситуації.

Таким чином, готовність майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності буде проходити успішно лише в контексті відповідної діяльності, яка забезпечується добром відповідних форм, методів і засобів навчання відповідно до етапів її формування та індивідуальних можливостей студентів.

3.3. Результати експериментальної технології формування професійної готовності студентів ЗВО.

Ефективність розробленої технології формування професійної готовності перевірялась шляхом педагогічного експерименту із студентами IV курсу навчально – наукового інституту фізичної культури СумДПУ імені А.С. Макаренка. Педагогічний експеримент проводився у групах IV курсу, одні з яких склали контрольну, а другі – експериментальні групи.

Рівень знань, умінь та навичок за результатами констатуючого експерименту у всіх групах був приблизно однаковий.

Експеримент полягав у використанні при організації виховного процесу навчання розробленої нами технології формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності. Контрольна група продовжувала освіту за традиційною методикою.

Експериментальна методика застосовувалась у процесі вивчення основних дисциплін навчального плану для студентів IV курсу.

Викладачі навчальних предметів отримали детальне пояснення змісту експерименту та методичні рекомендації щодо формування професійної готовності.

Така організація експерименту підвищила об'єктивність отриманих результатів. Оскільки запропонована технологія формування професійної готовності застосовувалась у процесі вивчення різних дисциплін, то можна говорити про комплексний вплив експериментального навчання на професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання.

Програма експерименту передбачала реалізацію принципів активізації внутрішніх рушійних сил особистості студента; діяльнісного підходу до відбору змісту навчальних занять; широке використання активних методів навчання.

У процесі формування професійної готовності студентів широко використовувався ситуативно-рольовий підхід, який визначався комплексом

багатокомпонентних способів продуктивного навчання і реалізувався через ігрову діяльність студентів (ділові, рольові, ситуативні ігри).

Експериментальна технологія передбачала цілу низку завдань, що були спрямовані на поглиблене вивчення теоретичних та практичних основ професійної готовності вчителя фізичної культури.

Навчальна робота проходила в мікрогрупах, кожній з яких пропонувались окремі навчальні завдання. Під час виконання завдань студентам дозволялось використовувати методичні матеріали, що відображають потреби особистості (наприклад, потребу у самоповазі; потребу в досягненнях; потребу у майстерності та компетентності; потребу в самореалізації та ін.).

Цю інформацію студенти використовували при складанні програм виховання професійної готовності. Обговорення програм підтвердило, що студенти не тільки справились із завданням практичного застосування методів виховання і самовиховання, але й засвоїли новий матеріал щодо потреб особистості. Такі заняття формували творче ставлення до професії і підвищували здатність до подолання труднощів у майбутній діяльності.

Для оцінки ефективності експериментального навчання ми використовували велике коло об'єктивних і суб'єктивних критеріїв.

В основі об'єктивних критеріїв лежали результати математичної обробки оцінок успішності студентів та експертних оцінок.

Суб'єктивними критеріями були відповіді студентів на питання анкет.

Середні показники, що характеризують рівень готовності майбутніх вчителів фізичної культури до виконання основних видів діяльності у закладах загальної середньої освіти експериментальної і контрольної груп, подані у таблиці 3.7 і рис.3.1.

Таблиця 3.7

Рівень готовності студентів контрольної та експериментальної груп до виконання основних видів діяльності у ЗЗСО (в балах)

Види професійної діяльності	Контрольна група	Експериментальна група	Вірогідність різниці, Р
Планування навчально-виховного процесу у школі	3,68±0,24	4,37±0,21	< 0,05
Планування уроку фізичної культури	3,89±0,27	4,41±0,22	> 0,05
Організація навчально-виховного процесу у школі	3,55±0,23	4,18±0,19	< 0,05
Організація уроку фізичної культури	3,72±0,29	4,59±0,20	< 0,05
Безпосередній педагогічний вплив на уроках	3,64±0,24	4,35±0,21	< 0,05
Поточний контроль	3,86±0,25	4,26±0,20	> 0,05
Поетапний (підсумковий) контроль	3,92±0,21	4,17±0,19	> 0,05
Загальний рівень готовності	3,75±0,25	4,42±0,20	< 0,05

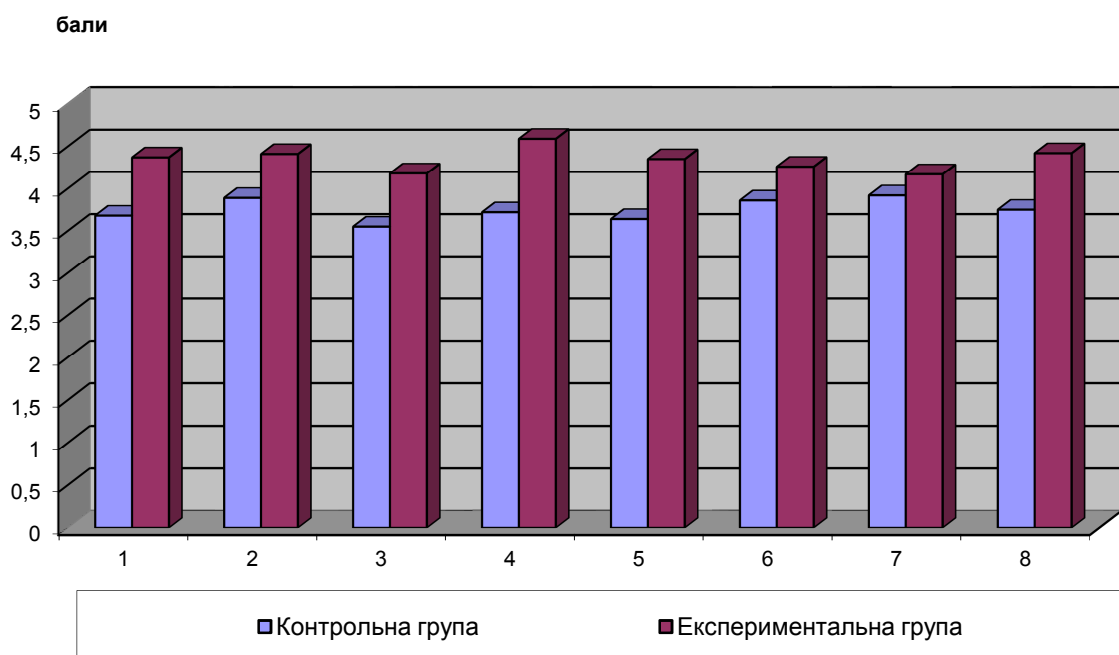

Рис.3.1 Готовність студентів контрольної та експериментальної груп до виконання основних видів діяльності у ЗЗСО

Примітки: 1 – планування навчально-виховного процесу у ЗЗСО; 2 – планування уроку фізичної культури; 3 – організація навчально-виховного процесу у ЗЗСО; 4 – організація уроку фізичної культури; 5 – безпосередній педагогічний вплив на уроках; 6 – поточний контроль; 7 – поетапний (підсумковий) контроль; 8 – загальний рівень готовності.

Як показують результати, подані в таблиці і рисунку, за всіма видами діяльності студенти експериментальної групи переважають студентів контрольної.

Найбільша вірогідна різниця спостерігається за такими видами діяльності: планування навчально-виховного процесу у ЗЗСО, організація навчально-виховного процесу у ЗЗСО, організація уроку фізичної культури, здійснення безпосереднього педагогічного впливу на уроках ($P < 0,05$). Це можна пояснити тим, що у процесі навчання студентами експериментальної групи широко використовувався аналіз педагогічних задач.

Дещо менша різниця між студентами контрольної та експериментальної груп виявлена за показниками: планування уроку фізичної культури, здійснення поточного і поетапного (підсумкового) контролю.

На нашу думку, такий стан зумовлений тим, що ці види діяльності відносно менш складні і їм на заняттях із спеціальних дисциплін більше надається уваги. Це і призвело їх високий рівень у студентів контрольної групи.

Загальний рівень готовності до виконання основних видів діяльності вірогідно вищий у студентів експериментальної групи ($P < 0,05$). Отже, студенти експериментальної групи мають вищий рівень професійної готовності, ніж студенти контрольної.

До початку експерименту самооцінка всіх параметрів професійної діяльності перевищувала оцінки експертів, що свідчило про некритичність підходів студентів до оцінки власних знань. У підсумку експериментальної роботи ми спостерігали дещо інший стан: оцінки експертів перевершили самооцінки студентів. Іншими словами, *по-перше*, студенти стали більш критичні у своїх оцінках, *по-друге*, позитивний вплив спеціальної навчально-виховної та оздоровчої роботи дав можливість студентам реально оцінювати свій професійний стан і, *по-третє*, у процесі педагогічного експерименту зріс рівень професійної готовності майбутніх фахівців.

ВИСНОВКИ

1. Готовність майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності характеризується інтегративним станом особистості, що вміщує в себе оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його відношення до діяльності. У сучасній літературі вивчені історичні та загальнопедагогічні аспекти становлення і розвитку організаційно - методичних основ професійної готовності; формування готовності майбутніх фахівців до різних сторін професійної діяльності: позаурочної роботи, професійної творчості, виховної та спортивно-масової роботи.

2. Загальний рівень готовності студентів до виконання основних видів професійної діяльності невисокий і складає 3,44 бали. Найкраще студенти володіють навичками організації уроку фізичного виховання. Дещо нижче сформовані уміння виконувати перспективне і оперативне планування. Найгірше студенти готові до організації навчально-виховного процесу у школі, здійснення безпосереднього педагогічного впливу та поточного контролю.

3. Технологія формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури передбачала застосування комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових методик, проведення ділових та рольових ігор, розв'язання професійних задач і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

4. Педагогічний експеримент показав високу ефективність запропонованої технології формування професійної готовності. Студенти експериментальної групи мають вірогідно вищий рівень готовності до професійної діяльності. Найбільші зрушення спостерігаються за такими видами професійної діяльності: планування та організація навчально-виховного процесу у школі, організація уроку фізичної культури, здійснення безпосереднього педагогічного впливу ($P < 0,05$).

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

В основі технології формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності лежить взаємозв'язок усіх компонентів навчального процесу при суворому дотриманні визначених принципів, етапів, форм, засобів і методів навчання.

Принципи формування професійної готовності: врахування спортивної мотивації студентів, неперервність педагогічної освіти, міждисциплінарний підхід до вивчення загальних, професійних і спеціальних предметів, посилення педагогічної спрямованості спеціальної підготовки студентів, поступовий перехід від інформаційного навчання до пошукового і творчого.

Процес виховання професійної готовності студентів проводився відповідно до таких етапів: формування позитивної мотивації до професійної діяльності; формування складових частин професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання; формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичного виховання як цілісного стану особистості.

Методика формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури передбачала застосування комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових методик, проведення ділових та рольових ігор, розв'язання професійних задач і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

Визначена система завдань мала дослідницькі, проблемні моменти, які ставили студентів у становище експериментаторів, змушували творчо оволодівати національними способами застосування знань на практиці. Впровадження запропонованої технології формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичної культури у практику роботи ЗВО показало її високу ефективність. Це дає підставу рекомендувати розроблену технологію навчання для широкого використання процесі підготовки вчителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О. Ю. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (теоретичний і методичний аспекти). Харків : Цифрова друкарня № 1, 2012. 423 с.
2. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : колективна монографія / упоряд. О. М. Вацеба, Ю. В. Петришин, Є. Н. Приступа, І. Р. Боднар. Львів : Українські технології, 2005. 296 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
4. Алексєєв О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2016. 270 с.
5. Андріанов В. С., Марчик В. І. Фізичне виховання: методика викладання: навчальний посібник для студентів педагогічних університетів. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. 46 с.
6. Андрущенко В. Вчитель ХХІ століття: нова стратегія Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 5-14.
7. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.
8. Балашов Д. І. Інноваційні види рухової активності (воркаут та паркур) : методичні рекомендації / упоряд. Д. І. Балашов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 52 с.
9. Балашов Д. І. Обґрунтування моделі процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. №12 (55).
10. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04

«Теорія і методика професійної освіти» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2003. 440 с.

11. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Умань, 2015. 268 с.

12. Бойчук Ю. Д., Таймасов Ю. С. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті. *Новий колегіум*. Харків : ХНУРЕ, 2015. С. 38-44

13. Бойчук Ю. Д., Турчинов А. В. Сутність здоров'язбережувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Зб. наук. праць*. Харків : УПА, 2015. Вип. 48/49. С. 180-186.

14. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8 (32). С. 1-6.

15. Вейнберг Р. С. Гоулд Д. Психологія спорту / наук. ред. Г. Ложкін. Київ: Олімпійська література, 2014. 335 с.

16. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми : «Університетська книга», 2004. 438 с.

17. Войнар Ю., Наварецький Д. , Глазирін І. Д. Розвиток та сучасні тенденції системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури в умовах Євроінтеграції: монографія. Черкаси: Відлуння-Плюс, 2005. 184 с.

18. Войтовська О. М. Педагогічна діагностика професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення біологічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

19. Гайдук О. Особливості професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині (на прикладі фахових ВНЗ землі Баварія). *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наукових праць. 2013. № 2 (22). С. 10–16.

20. Гвоздецька С.В., Рибалко П.Ф., Чередніченко С.В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – 110 с.
21. Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф., Прокопова Л. І. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку на основі використання індивідуальних завдань / С.В. Гвоздецька, П.Ф. Рибалко, Л.І. Прокопова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016, № 1 (55). – С. 266-272.
22. Дерека Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 548 с.
23. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – Київ : Райдуга, 1994. – 53 с.
24. Державна програма «Вчитель» : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2002 р., № 379. *Офіційний вісник України*. № 13. С. 109 – 130.
25. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п> (дата звернення 12.01.2020).
26. Деркач А. А., Исаев А. А. Педагогическое мастерство. Москва : ФиС, 1981. 375 с.
27. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 43 с.
28. Диба Т. Г. Сучасні аспекти формування змісту неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6. С. 16–21.

29. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2002. 250 с.

30. Завидівська Н. Н. Теоретико-методичні засади фундаменталізації фізкультурно-оздоровчої освіти студентів у процесі здоров'язбережувального навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання». Київ, 2013. 40 с.

31. Загальні теоретичні положення керівництва процесом фізичного виховання. Професійна діяльність фахівців з фізичної рекреації / ТДМУ. URL: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/fiz_reabil/classes_stud/uk/med/health/ptn. (дата звернення 12.01.2020).

32. Закон України «Про вищу освіту»: від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

33. Закон України «Про освіту»: від 04.06.2014 р. № 1144-12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

34. Закон України «Про систему професійних кваліфікацій»: від 06.09.2012 р. № 5199-VI. URL http://allsecurity.info/attachments/article/254/UK.zakon_5199-VI_06.09.2012pdf. (дата звернення 12.01.2020).

35. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/> (дата звернення 12.01.2020).

36. Іваній І. В. Здоров'язбережувальна компетентність фахівця з фізичного виховання та спорту. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 44 с.

37. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання : теорія і практика : монографія. Луцьк : Волинська друкарня, 2008. 504 с.

38. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.

39. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : КІС., 2004. 112 с.

40. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р. URL : www.mon.gov.ua/images/education/.../knc.doc.

41. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

42. Кутек Т. Особливості освітнього процесу майбутніх фахівців галузі «Фізична культура і спорт». URL : <http://eprints.zu.edu.ua/7618/1/Львів%20нова.pdf>. (дата звернення 12.01.2020).

43. Лянной М. О, Рибалко П. Ф. Методика управління фізкультурно – оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти / М. Лянной, П. Рибалко, В. Ганчева, А. Красілов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 4 (88), - С. 280 - 289.

44. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «Педагогічний коледж – педагогічний університет» : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2015. 286 с.

45. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007.

46. Омеляненко В. Г. Шляхи оптимізації програми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Науковий часопис Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» : [збірник наукових праць] / за ред. Г. М. Арзютова. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 14. С. 79-81.*

47. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія. Львів : Норма, 2014. 356 с.
48. Оптимізація навчально-оздоровчого процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Я. І. Олексієнко, О. П. Верещагіна, В. А. Шахматов, О. Г. Байда. Черкаси : Черкас. нац. ун-т імені Б. Хмельницького, 2016. 92 с.
49. Педагогічна практика студентів факультету фізичного виховання : навч.-метод. посіб. / Н. Є. Пангелова, І. Г. Петренко, М. Т. Данилко, В. В. Троценко ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Київ : Оріяни, 2003. 128 с.
50. Педагогічні технології у неперервній освіті : монографія / [С. О. Сисоєва, М. А. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Віпол, 2001. 502 с.
51. Приступа Є., Рокіта А. Тенденції підготовки фахівців фізичного виховання і спорту в Європі. *Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 15. С. 124 – 130.
52. Приходько В. В., Дзюбенко Н. І. Особистісно орієнтований підхід до реформи дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі. *Адаптивні можливості дітей і молоді* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 вересня 2016 р. : Одеса, 2016. С.70-73.
53. Приходько В. В., Тимофєєв О. В., Чернігівська С. А. До методології реформування дисципліни «Фізичне виховання» в українській вищій школі. *Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць*. Київ, 2018. Вип. 136 (№ 9). С. 226-232.
54. Приходько В. В., Томенко О. А., Михайличенко О. Удосконалення організації та змісту наукових досліджень з фізичної культури і спорту в Україні як важлива передумова їх реформування. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2016. № 3 (57). С.419-429.
55. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого

середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Рибалко Петро Федорович ; Держ. ВНЗ "Донбас. держ. пед. ун-т". - Слов'янськ, 2020. - 40 с.

56. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти: дис.. ... доктора пед. наук. 13.00.04. ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет. Слов'янськ. 2020. 593 с.

57. Рибалко П. Ф. Професійна підготовка учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : монографія / Рибалко П. Ф.; [наук. ред. О. В. Семеніхіна]. - Суми : Цьома С. П., 2019. - 380 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 203-246. - 300 прим. - ISBN 978-617-7487-65-3

58. Рибалко П. Ф. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально – виховного процесу. Збірник наукових праць. Державний вищий навчальний заклад “Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ).* 2019. № 4 (96). С. 66 – 77.

59. Рибалко П. Ф. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології.* Суми, 2019. № 9 (93). С. 235 – 245.

60. Рибалко П. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. *Science and education a new dimension : Pedagogy and Psychology.* 2020. С.38-42

61. Рибалко П. Ф., Прокопова Л. І., Гученко А. Б., Гвоздецька С. В. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*

імені Т.Г. Шевченко. Серія : Педагогічні науки. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 213-216.

62. Рибалко П. Ф., Хоменко С. В., Хоменко О. С. Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання : навчально - методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. 146 с.

63. Рибалко П., Рашевська Ю., Кас'ян В. Особливості управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2019. № 8 (92). С. 123 - 133.

64. Рибалко П.Ф. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти // *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2019)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 грудня 2019 р., м. Суми; у 2-х частинах. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2019. – Ч. 2. С.81-82

65. Рибалко П., Лянной М., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4. С. 280 - 289.

66. Рибалко П. Ф. Про принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО // *Україна майбутнього: сучасні тенденції інноваційного розвитку* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12-14 вересня 2018 р., м. Суми. – Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. - С. 124-125.

67. Самохвалова І. Ю., Рибалко П. Ф., Моргунов О. А. Рухова активність та мотивація до занять з фізичного виховання студенток закладів вищої освіти *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Науковий журнал – Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, № 10 (104), 2020

68. Сидорук А. В., Маковецька Н. В. Аналіз стану підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до анімаційної діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III(28), Issue: 55. С. 49 – 52.

69. Сопотницька О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2016. 367 с.

70. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис.... докт. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 629 с

71. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія : Фізичне виховання та спорт : [зб. наук. пр.]*. Запоріжжя, 2012. № 1 (7). С. 104–111

72. Сущенко А. В. Перспективи спортивно-фізкультурної підготовки як інструменту самоосвіти фахівців гіподинамічних професій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І.Сущенко (голов. пед.) та ін. Запоріжжя, 2016. Вип. 51 (104). С. 281 – 286.*

73. Хоменко С. В., Рибалко П. Ф., Гудим М. П., Гудим С. В. Особливості методики розвитку фізичних якостей студентів неспортивних спеціальностей на заняттях фізичною культурою / О. Хоменко, П. Рибалко, М. Гудим , С. Гудим // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 6 (90), - С. 343 - 352.

74. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» : затв. Указом Президента України від 1 вересня 1998 року № 963/98. URL : http://uazakon.com/documents/date_21/pg_iwgzsa/index.htm. (дата звернення 20.02.2020).

75. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.

76. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.

77. Ялович В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 1996. 24 с.

78. Ячнюк І. О. Теоретична підготовка майбутніх учителів фізичної культури як один з компонентів професійного становлення. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 316 – 319.

79. Methods Of Introducing Information Technologies Into The Educational Process Of Higher Education Institutions Of Ukraine Inna Romanchenko , Alona Prokopenko, Iryna Zaichko, liudmyla Prokopenko, Petro Rybalko, Svitlana Bobrovyska, Ol'ga Kyselyova. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.5, May 2021

80. Dynamics of Indicators of Cadets' Physical Development and Functional Status during Pentathlon. Ivan Okhrimenko, Olena Pavlyk, Oleksandr Tomenko, Petro Rybalko, Serhiy Cherednichenko, Svitlana Gvozdetska, Oleksii Holovchenko (2021). *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 9(4), 814 - 823. DOI: 10.13189/saj.2021.090428

81. Future Physical Education Teachers' Preparation to Use the Innovative Types of Motor Activity: Ukrainian Experience / Dmytro Balashov, Diana Bermudes, Petro Rybalko, Oksana Shukatka, Yuliia Kozeruk, Alla Kolyshkina. *TEM Journal*, 2019; 8(4), Pp. 1508-1516.

82. Developing the Competency of Future Physical Education Specialists in Professional Interaction in the Field of Social Communications / V. Redchuk, R. Doroshenko, T. Havryliuk, N. Medynskii, S. Soichuk, R. Petrenko, O. Pavelkiv, R., Rybalko P., Maliar, N., Maliar, E., Chornodon, M., Boretskyi // *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 2020; 12(4), Pp. 289-309.